

Radosław Orzechowski*

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

SPORT REŻYSEROWANY PRZEZ PRZESTĘPCÓW. RZECZ O KORUPCJI BUKMACHERSKIEJ

1. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest korupcja bukmacherska. Zjawisko to materializuje się w obszarze sportu, niemniej jednak ujęcie go w ramach motywu przewodniego tego wydania czasopisma jest nieprzypadkowe. Wynika ono z efektywnego połączenia kilku czynników życia społecznego. Gwałtowny rozwój nowych technologii informatycznych, który obserwujemy od lat dziewięćdziesiątych, zrewolucjonizował branżę hazardową. Zbiegło się to z narastającą profesjonalizacją i komercjalizacją sportu oraz globalizacją usług. Tendencja ta przełożyła się na rozwój współpracy gospodarczej między poszczególnymi państwami, nowe projekty polityczne oraz postępującą rewolucję kulturową, związaną z terminem „globalna wioska”. Do nowej rzeczywistości szybko dostosowały się zorganizowane grupy przestępcze, widząc w niej okazję do łatwego zarobku pozbawionego większego ryzyka. W związku z powyższym korupcja bukmacherska stanowi egzotyczną, wydawać by się mogło, implikację sportu, nowych technologii informatycznych, hazardu, mafii i polityki.

O podjęciu powyższej problematyki zadecydowało kilka czynników. Przede wszystkim zauważalny wzrost liczby afer korupcyjnych w tym obszarze nasuwał pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy. Na podstawie przeprowadzonych badań okazało się, że motywacje, jakimi kierują się korumpujący, poszerzyły swój zakres. Przez wieki zasadniczym powodem, dla którego podejmowano się działań korupcyjnych w sporcie, była chęć wygrania rywalizacji sportowej. Sytuacja zaczęła zmieniać się pod koniec XX wieku, kiedy to do wymienionych już czynników doszła wzrastająca popularność zakładów bukmacherskich, a wraz z nią nowe pragnienie: osiągania zysków z manipulowania wynikami oraz przebiegiem zdarzeń sportowych. Ze smutkiem należy stwierdzić, że w Polsce brakuje nawet

* **Radosław Orzechowski** – absolwent studiów magisterskich na kierunku politologia, a także bezpieczeństwo wewnętrzne na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu.. W 2013 r. odbył studia podyplomowe na kierunku administracja i zarządzanie organizowane przez UKW w Bydgoszczy.

podstawowych szkiców dotyczących korupcji bukmacherskiej. Do poznania jej mechanizmów mogą służyć książki, opracowania i raporty zagraniczne. Niezliczone artykuły internetowe mogą pomóc w opisanu jej praktycznych przypadków, zdarzających się notorycznie na całym świecie. Ich tropy prowadzą również do Polski, jednakże z racji braku publikacji na ten temat problem ten spotyka się z niezrozumieniem. Mam nadzieję, że przedmiotowy artykuł chociaż w małym stopniu tę lukę wypełni¹.

2. Termin oraz klasyfikacja korupcji w sporcie

Zrozumienie przedstawionej w niniejszej pracy tematyki oraz klasyfikacji korupcji w sporcie wymaga podjęcia rozważań teoretycznych związanych z samym pojęciem tego zjawiska. Przede wszystkim należy podkreślić, że zjawisko korupcji jest bardzo złożone i trudne do zdefiniowania, gdyż dotyczy różnych sfer życia społecznego. Analiza badań na temat korupcji przeprowadzona w Polsce w ostatniej dekadzie wyodrębniła czternaście obszarów narażonych na zachowania korupcyjne. Wśród nich znajdują się m.in. urzędy samorządowe i administracji państwowej, służba zdrowia, organy ścigania, firmy państwowe i prywatne, środowiska polityczne, sądownictwo i prokuratura, media a także sport². Istotnym aspektem zagadnienia jest mnogość poziomów, na których mamy do czynienia z korupcją. Jest to problem ogólny i powszechnie występujący we wszystkich systemach politycznych. Z całą pewnością dotyczy on także trzech podstawowych poziomów analizy w badaniach społecznych – globalnego, regionalnego oraz lokalnego³. W każdym z systemów jego charakter jest nieco inny ze względu na różne rozwiązania prawne oraz względy ekonomiczne, historyczne i kulturowe. Trafnie obrazuje to sondaż opinii publicznej Eurobarometr 2012, podczas którego zapytano mieszkańców poszczególnych krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej, czy korupcja w ich państwie jest problemem ważnym. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi stwierdzono, że korupcja jest jedną z największych plag toczących Europę, gdyż w ponad połowie państw odpowiedź „tak” oscylowała w granicach 90 procent. Przykładowo w Grecji odpowiedzi twierdzącej udzieliło 98 procent respondentów, w Portugalii i Cyprze – 97 procent, na Węgrzech oraz w Rumunii – 96 procent. Polska w tym badaniu znalazła się na stosunkowo

¹ Niniejszy tekst powstał z fragmentów pracy magisterskiej *Korupcja jako problem współczesnego sportu*, którą napisałem pod opieką prof. dr. hab. Wojciecha Polaka.

² J. Bil, *Obszary, mechanizmy oraz skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospodarczym oraz kierunki ich ewaluacji*, w: *Korupcja i antykorupcja – wybrane zagadnienia – część III*, pod red. J. Kosińskiego, K. Kraka, A. Koman, Warszawa 2012, s. 81.

³ J. Karklins, *Wszystkiemu winien system. Korupcja w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2009, s. 22–23.

odległej pozycji, bo problem ten za istotny uznało 71 procent ankietowanych; podobnie było w takich krajach, jak Wielka Brytania, Francja i Belgia. Na drugim biegunie, a więc w gronie państw, których mieszkańcy nie widzą szczególnego zagrożenia w korupcji, znalazła się Dania (19 procent), a następnie odpowiednio Holandia (34 procent), Finlandia (37 procent), Szwecja (43 procent) i Niemcy (57 procent)⁴. Widać więc wyraźnie, że pomimo skali problemu w kontekście wszystkich krajów UE poczucie wagi korupcji jest odmienne dla obywateli poszczególnych krajów.

Słowo „korupcja” pochodzi z języka łacińskiego, gdzie termin *corruptio* oznacza zepsucie oraz pochodne: uwiedzenie, przekupstwo i przewrotność⁵. Podobne znaczenie przybrało w innych językach; przykładowo angielskie *corruption* utożsamiane jest z rozkładem moralnym, a hiszpańskie *corrupción* to demoralizacja i nałóg niszczący moralną stronę osobowości ludzkiej⁶. Zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych Przeciwko Korupcji z dnia 31 X 2003 r., ratyfikowaną przez Polskę 15 IX 2006 r., państwa – strony Konwencji uznają korupcję za zagrożenie dla stabilności i bezpieczeństwa społeczeństw, godzące w instytucje i wartości demokratyczne, niszczące wartości etyczne i sprawiedliwość oraz trwały rozwój i rządy prawa⁷. Ponadto zwracają uwagę na jej międzynarodowy charakter, gdyż nie jest ona już wyłącznie kwestią lokalną, ale problemem ponadnarodowym. Wskazują na powiązania korupcji z innymi formami przestępczości, ze szczególnym uwzględnieniem tej zorganizowanej oraz gospodarczej⁸.

Zarysowawszy pojęcie korupcji, przejdziemy teraz do zdefiniowania sportu. Wydaje się, że najbardziej trafne określenia sportu, w kontekście niniejszej pracy, sformułował Wojciech Lipoński, który przyjął, że sport jest elementem kultury fizycznej. Ta zaś rozumiana jest jako „całokształt środków, sposobów, metod i idei zmierzających do ukształtowania, doskonalenia i podtrzymywania możliwości pełnej osobowości ludzkiej w jej składnikach duchowym i cielesnym, tak w odniesieniu do jednostki ludzkiej, jak i całych społeczeństw”⁹. Kultura fizyczna obejmuje kilka odmian aktywności fizycznej, które występują oddzielnie lub częściowo się pokrywają. Dwie zasadnicze nazywane są sportem; są to: aktyw-

⁴ Dane za: C. Trutkowski, P. Koryś, *Przeciwdziałanie korupcji w praktyce. Polityka antykorupcyjna w polskiej administracji publicznej*, s. 12, http://www.batory.org.pl/upload/_thumbs/Glowne_pliki/publikacje/Przeciwdzialanie%20korupcji%20w%20praktyce_Internet-5.pdf [dostęp: 25 V 2014].

⁵ K. Kumaniecki, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1975, s. 130.

⁶ Cyt. za: R. Żurowska, *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010, s. 18.

⁷ Dz.U. 2007, nr 84, poz. 563, *Konwencja Narodów Zjednoczonych Przeciwko Korupcji, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 31 X 2003 r., Preambuła*.

⁸ Tamże.

⁹ W. Lipoński, *Historia sportu*, Warszawa 2012, s. 18.

ność fizyczna w odmianie zawodowej jako wzorzec doskonalenia cielesnego dla szerszych populacji oraz aktywność fizyczna amatorska i rekreacyjna, stanowiąca społeczny sposób realizowania tych wzorców¹⁰. To nowożytne rozumienie sportu wyznacza nam pewną przestrzeń, w której objawiać się będzie korupcja.

Wartości etyczne towarzyszące rywalizacji sportowej, rozumiane jako zachowanie czyste, szlachetne i honorowe, mają swoją genezę już w starożytności. Z czasem przymioty te zaczęto określać pojęciem *fair play*. Jego współczesne znaczenie ukształtowało się ostatecznie w XX wieku jako uczciwość w sporcie i stanowi ono jego fundamentalną zasadę. Głównym, a w zasadzie jedynym powodem, dla którego w długiej i barwnej historii sportu podejmowano się nieuczciwych zachowań, łamiąc tym samym zasadę *fair play*, była chęć wygrania rywalizacji sportowej. W związku z powyższym można by przyjąć, że podstawowym celem korumpującego jest zwycięstwo w danych zawodach sportowych bądź też określonych rozgrywkach. Wagę triumfu podkreślano już w Biblii. Święty Paweł w I Liście do Koryntian (9,24) rzekł: „Czyż nie wiecie, że gdy zawodnicy biegną na stadionie, wszyscy wprawdzie biegną, lecz jeden tylko otrzymuje nagrodę? Przeto tak biegnijcie, abyście ją otrzymali”. Pokusa wygranej za wszelką cenę jest tak silna, że wielu uczestników rywalizacji sportowej od wieków sięga po nieuczciwe zachowania – w tym korupcję. Utożsamianie tego zjawiska wyłącznie z jego klasycznym rozumieniem było zasadne mniej więcej do drugiej połowy XX wieku. Wtedy to coraz widoczniej objawia się nowa forma korupcji w sporcie, będąca odzwierciedleniem jego współczesnej koncepcji. Wbrew idei rywalizacji, która po raz pierwszy wybrzmiała na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie w 1908 r., głoszącej, iż nie liczy się wygrana, ale sam udział w zawodach sportowych, profesjonalizacja i globalizacja sportu przyczyniły się do powstania nowego problemu. Wzrastająca od lat pięćdziesiątych popularność zakładów wzajemnych, związana m.in. z upowszechnieniem i mediatyzacją sportu oraz powstawaniem pierwszych firm bukmacherskich, wzbudziła w ludziach pożądanie czerpania zysków finansowych z manipulowania wynikami lub przebiegiem zdarzeń sportowych. Problem ten definiujemy jako korupcję bukmacherską. Szef Unii Europejskiej Związków Piłkarskich (UEFA) Michel Platini stwierdził:

Największym zagrożeniem, jakie czyha na futbol i ogólnie sport – postawiłbym je nawet przed przemocą czy dopingiem – jest korupcja. Albowiem korupcja grę pozbawia sensu. Doping, choć zafałszowuje grę, przynajmniej zachowuje jej pozory, przemoc zaś „jedynie” grę zaburza. Przedmiotem ogromnego zaniepokojenia są natomiast zakłady sportowe i towarzyszące im ustawianie meczów¹¹.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Cyt. za: G. Ernault, M. Platini, *Porozmawiajmy o futbolu. Michel Platini w rozmowie z Gérardem Ernault*, Poznań 2015, s. 239.

Trzeba zdefiniować korupcję w sporcie, gdyż obecnie utożsamiana jest ona z łamaniem zasady *fair play*, czyli z nieuczciwym zachowaniem. We współczesnym sporcie może mieć ono jednak wiele form – od korupcji, przez stosowanie dopingu, po przewagę technologiczną, a nawet inżynierię genetyczną. W związku z tym istnieje potrzeba uzyskania szczegółowej i konkretnej definicji. Z pomocą w tej kwestii przychodzą regulacje prawne. Najpełniejszą definicję zaproponowała w swojej monografii Renata Żurowska. Autorka oparła ją na projekcie ustawy sportowej Hectora Odriozoli, członka Urugwajskiego Instytutu Prawa Karnego¹². Wyodrębniła w niej dwa aspekty: bierny oraz czynny. W aspekcie biernym za korupcję w sporcie należy uznawać „przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy w zamian za zachowanie mające na celu nieuczciwą zmianę rezultatu zawodów sportowych, albo też wykroczenie przeciwko regułom obowiązującym w sporcie, jak również regułom zapewniającym uczciwy wybór gospodarzy poszczególnych imprez sportowych”¹³. Korupcją czynną będą „zachowania polegające na udzieleniu albo obietnicy udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej albo ich obietnicy w sytuacjach i celu wskazanym powyżej”¹⁴. Definicja ta dość trafnie określa strony i zakres korupcji w sporcie, niemniej jednak należy mieć duże wątpliwości, czy stosownie zabezpiecza przed korupcją bukmacherską. Nie musi mieć ona wpływu na wynik, gdyż można manipulować poszczególnymi zdarzeniami podczas danej rozgrywki, np. liczbą rzutów różnych, wrzutów, czy też kartek w meczu piłkarskim lub zbiórek gracza w meczu koszykówki. Dyskusyjnym, na gruncie ram prawnych, wydaje się powiązanie takich przypadków z wykroczeniem przeciwko regułom w sporcie.

Pojęcie oraz klasyfikację korupcji w sporcie w kontekście krajowym uwzględnia Ustawa z dnia 25 VI 2010 r. o sporcie¹⁵. W art. 46 wprowadzony został podział na sprzedajność i łapownictwo, co odpowiada stronom biernej i czynnej korupcji¹⁶. Sprzedajność polega na przyjmowaniu korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy lub na żądaniu takiej korzyści bądź obietnicy w zamian za nieuczciwe zachowanie, mogące mieć wpływ na wynik zawodów sportowych organizowanych przez polski związek sportowy lub podmiot działający na podstawie umowy zawartej z tym związkiem, lub podmiot działający z jego upoważnienia¹⁷. Przekupstwo to udzielanie albo obietnica udzielenia korzyści majątkowej lub

¹² R. Żurowska, *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010, s. 30–32.

¹³ Tamże, s. 33.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Dz.U. 2010 nr 127, poz. 857, Ustawa z dnia 25 VI 2010 r. o sporcie.

¹⁶ C. Kąkol, *Przestępstwa o charakterze korupcyjnym w sporcie*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 11, s. 114.

¹⁷ Ustawa z dnia 25 VI 2010 r. o sporcie, art. 46 ust. 1.

osobistej w wypadkach określonych powyżej¹⁸. Przed korupcją bukmacherską ma chronić sport także art. 47, który przewiduje karę dla każdego, kto „mając wiedzę o popełnieniu czynu zabronionego określonego w art. 46, bierze udział w zakładach wzajemnych dotyczących zawodów sportowych, do których odnosi się ta wiadomość, lub ujawnia tę wiedzę w celu wzięcia udziału przez inną osobę w takich zakładach”¹⁹. Ciekawe rozwiązanie zawiera art. 48 ustawy, który wprowadził regulacje występku płatnej protekcji w sporcie oraz przepustwa za płatną protekcję w sporcie (handel wpływami). Uogólniając, płatna protekcja w sporcie związana jest z powoływaniem się na wpływy w polskim związku sportowym w celu podjęcia się pośrednictwa w ustaleniu danego wyniku zawodów sportowych w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę²⁰. Z kolei handel wpływami to „udzielenie albo obietnica udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w ustaleniu określonego wyniku zawodów sportowych polegające na bezprawnym wywarciu wpływu na zachowanie osoby pełniącej funkcję w polskim związku sportowym”²¹. Nie wdając się w głębsze analizy prawne, należy zauważyć, że obecne rozwiązania w polskim prawie dość skutecznie konkretyzują pojęcia mające chronić polski sport przed korupcją w jej klasycznym rozumieniu – nastawioną na uzyskanie wygranej w zawodach sportowych. Długo wątpliwe było to w odniesieniu do korupcji związanej z zakładami sportowymi, gdyż definicja dotyczyła tylko wyniku zdarzenia sportowego, co nie eliminowało zjawiska manipulacji jego przebiegiem. Na szczęście po wielu latach istnienia ogromnej luki prawnej 7 IX 2015 r. prezydent Andrzej Duda podpisał nowelizację ustawy o sporcie, która przewiduje karanie zachowań korupcyjnych dotyczących także określonego przebiegu zawodów²². Wątpliwości nadal budzi jednak fakt, że ochroną objęte są zawody organizowane tylko przez polski związek sportowy. Można więc przyjąć, że w przypadku zawodów organizowanych w innych krajach bądź przez podmioty inne niż polski związek sportowy zachowanie korupcyjne nie stanowi naruszenia prawa²³.

Biorąc pod uwagę inne niż prawne formy klasyfikacji korupcji w sporcie, interesującą propozycję przedstawił badacz Declan Hill. Całość korupcji w spo-

¹⁸ Tamże, art. 46 ust. 2.

¹⁹ Tamże, art. 47.

²⁰ C. Kąkol, *Przestępstwa o charakterze korupcyjnym w sporcie*, „Prokuratura i Prawo”, nr 11 2011, s. 130–131.

²¹ Ustawa z dnia 25 VI 2010 r. o sporcie, art. 48 ust. 2.

²² Dz.U. 2015 poz. 1321, Ustawa z dnia 23 VII 2015 r. o zmianie ustawy o sporcie oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

²³ Zob. szerzej: K.M. Westfal, *Sportowa odpowiedzialność dyscyplinarna z tytułu korupcji sportowej*, „Przegląd Antykorupcyjny” 2013, nr 1(B)/4, s. 430–469, oraz J. Potulski, *Penalizacja korupcji w sporcie – uwagi krytyczne*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 3, s. 67–73.

rcie objął pojęciem *match-fixing*. Odnosi się ono do sytuacji, „kiedy zawodnik lub sędzia podczas zawodów sportowych celowo zachowuje się w taki sposób, aby spowodować, żeby dany zespół przegrał mecz lub zremisował”²⁴. Następnie, nawiązując już konkretnie do piłki nożnej, Hill dzieli *match-fixing* na dwa typy. Pierwszy to *arranged match-fixing* (zorganizowany, zaaranżowany), „kiedy to korumpujący manipulują meczem piłkarskim, powodując, że dana drużyna w nim wygrywa bądź remisuje”²⁵. Drugi to *gambling match-fixing* (hazardowy, bukmacherski), „kiedy to korumpujący manipulują meczem piłkarskim w celu osiągnięcia maksymalnych zysków na rynku zakładów bukmacherskich”²⁶. Największą zaletą tego podziału jest uwzględnienie motywacji strony czynnej, czyli korumpującego, jako głównego ognia i inicjatora procesu korupcyjnego.

1. Zgodnie z powyższymi rozważaniami w sporcie przyjmuje się niniejszą klasyfikację:
2. Korupcja w sporcie w ujęciu klasycznym – celem korumpującego jest zwycięstwo w danych zawodach sportowych, lub też całych rozgrywkach poprzez wpływanie na ich wyniki.
3. Korupcja bukmacherska – celem korumpującego jest osiągnięcie maksymalnych zysków z zakładów bukmacherskich poprzez wpływanie na wyniki lub/i manipulowanie przebiegiem zdarzeń sportowych.

Jak dotąd skupiliśmy się wyłącznie na korupcji w sporcie mającej bezpośredni wpływ na wynik oraz przebieg zawodów sportowych. Nie uwzględniliśmy zatem pobocznych form tego zjawiska, związanych z wyborem organizatorów imprez sportowych, czy też obejmujących same struktury organizacji sportowych. Wyróżnione dwa podstawowe typy korupcji w sporcie posiadają specyficzne, odrębne cechy. Ze względu na wiele cech wspólnych, czasami się przenikają. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, w której w danych rozgrywkach jedna drużyna korumpuje inne lub poszczególnych sędziów, działaczy bądź zawodników, by wygrać te zawody, a podczas poszczególnych zawodów składających się na te rozgrywki manipuluje ich wynikami bądź przebiegiem w celu osiągnięcia korzyści z zakładów bukmacherskich.

Dla zilustrowania przytoczonych sytuacji przywołajmy przykłady podwójnie, a nawet potrójnie „ustawianych meczów”, do jakich doszło w Polsce. Ciekawy wątek wiąże się z meczem ostatniej kolejki Ekstraklasy rozegranym 13 V 2006 r. pomiędzy Cracovią Kraków a Zagłębiem Lubin. Remis dawał drużynie gości trzecie miejsce w lidze i możliwość gry w europejskich pucharach. Zawodnicy wątpili jednak w uzyskanie pozytywnego rezultatu, więc postanowiono przedstawić

²⁴ D. Hill, *The Insider's guide to match-fixing in football*, Toronto 2013, s. 30.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

gospodarzom propozycję korupcyjną. Negocjacji podjęli się dwaj doświadczeni zawodnicy obu drużyn – Dariusz J., pomocnik Zagłębia Lubin, oraz bramkarz Cracovii, Sławomir O. Temu drugiemu towarzyszył w rozmowach człowiek nazywany w zeznaniach „karkiem” lub „lekarzem stomatologiem”, przedstawiający się jako sympatyk Cracovii. Ustalono kwotę 100 tysięcy złotych, którą dzień przed meczem odebrał „kark”, stwierdzając na koniec, że wybiera się teraz w podróż za zachodnią granicę, m.in. do Niemiec, Szwajcarii i Belgii, aby za te pieniądze obstawić te zawody u bukmacherów²⁷. Prokuraturze nie udało się zweryfikować tej informacji²⁸.

Korupcja w sporcie w ujęciu klasycznym jest dość dobrze opisana w polskiej literaturze ze względu na jej specyfikę oraz fakt, że jej sztandarowym przykładem jest tzw. afera fryzjera – medialna nazwa procederu korupcyjnego w polskiej piłce nożnej. Formalnie obejmuje ona okres od lipca 2003 r., kiedy to na mocy wprowadzenia do kodeksu karnego przestępstwa tzw. przekupstwa sportowego po raz pierwszy stało się możliwe skuteczne ściganie korupcji w polskim sporcie. Według akt od lipca 2003 r. do czerwca 2006 r. „ustawiono” bądź usiłowano „ustawić” mniej więcej 600 meczów piłkarskich w trzech najwyższych klasach rozgrywkowych²⁹. Do tej pory skazano ponad 330 uczestników procederu korupcyjnego³⁰. Ciekawie przedstawia się ich skład: 38 procent z nich to piłkarze; 32 procent to sędziowie oraz obserwatorzy; a 30 procent to działacze, trenerzy i pośrednicy. Jak widać, są wśród nich wszyscy aktorzy z obrębu tej dyscypliny, co wskazuje na systemowy charakter tej afery. Lista oskarżonych liczy dzisiaj ok. 500 nazwisk, a procesy toczą się w dalszym ciągu. Powyższe unikalne dane przytoczyłem na podstawie żmudnej pracy wrocławskiego dziennikarza Dominika Panka, który od początku afery publikuje informacje z sądu i prokuratury na temat korupcji w polskiej piłce. W związku z mnogością publikacji na ten temat i dość dobrym regulacjom krajowym, które zostały przyjęte w obowiązującej ustawie o sporcie w następstwie „afery fryzjera”, ograniczę się do podania kilku cech tego typu korupcji. Będzie to stanowiło wartość porównawczą do zjawiska korupcji bukmacherskiej, której poświęcona jest dalsza część artykułu.

²⁷ D. Panek, „Korupcja w Zagłębiu Lubin: wyjaśnienia b. piłkarza Andrzeja Sz.”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/11/korupcja-w-zagebiu-lubin-wyjasnienia-b.html> [dostęp: 30 V 2014].

²⁸ Tenże, „Ujawniamy kulisy ustawionego meczu Cracovia-Zagłębie Lubin”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/10/ujawniamy-kulisy-ustawionego-meczu.html> [dostęp: 30 V 2014].

²⁹ Tenże, „Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html> [dostęp: 14 XI 2014].

³⁰ Tenże, „Lista skazanych za korupcje w sporcie”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/lista-skazanych-za-korupcje-w-sporcie.html> [dostęp: 14 XI 2014].

Pierwszą cechą korupcji w sporcie w ujęciu klasycznym jest jej zakorzenienie w historii sportu. Omawiany rodzaj korupcji istniał już w starożytności i płynnie wkroczył w etap sportu nowożytnego. Drugą jej cechą jest fakt, że realizacja jej podstawowego założenia – wygranej w zawodach sportowych, odbywa się z wykorzystaniem trzech podstawowych schematów. Pierwszy opiera się na tym, iż w wyniku korupcji jedna drużyna bądź jeden zawodnik odnosi zwycięstwo nad przeciwnikiem w konkretnych zawodach sportowych. Drugi polega na wejściu w zmwę lub zawarciu układu pomiędzy stronami procederu korupcyjnego, który wymierzony jest w innego przeciwnika. Trzecim typem jest występowanie powiązań pomiędzy drużyną lub zawodnikiem a zewnętrznym podmiotem wpływowym w danym środowisku. Kolejną cechą korupcji w sporcie w ujęciu klasycznym jest to, że zdecydowana większość przypadków tego zjawiska dotyczy współcześnie sporty drużynowe. Podstawową przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że łatwiej jest tam zorganizować pieniądze na ten rodzaj korupcji. Sporty indywidualne cechują się innym modelem finansowania, gdzie dopiero osiągnięcie odpowiedniego poziomu pozwala uzyskiwać realne przychody. Następną cechą jest wewnętrzny czynnik sprawczy. Oznacza to, że ten typ korupcji inicjują poważnie podmioty biorące udział w rywalizacji sportowej. Procesy te przebiegają w zamkniętym środowisku, a ich inicjatorami są przede wszystkim działacze, trenerzy, zawodnicy, sędziowie i oficjele. Modelowym jej przykładem jest „afery fryzjera”. Objawiła się ona właśnie w piłce nożnej jako najbardziej popularnej dyscyplinie sportowej w naszym kraju. Jej źródło osadzone jest głęboko w historii, a wewnętrzny czynnik sprawczy w połączeniu z omertą i przyzwoleniem wytworzył z czasem doskonale funkcjonujący system. Aby wygrywać, korumpowano przy wykorzystaniu wszystkich trzech wymienionych schematów. Należy zaznaczyć, że to zdarzenie ogniskuje w dużym stopniu problemy społeczno-polityczne Rzeczypospolitej.

3. Rynek zakładów bukmacherskich

Według raportu powstałego na Uniwersytecie w Coventry dotyczącego częstotliwości korupcji w sporcie w pierwszej dekadzie XXI wieku już niemal 58 procent wszystkich przypadków odnotowanych w tym okresie stanowiła korupcja bukmacherska. Zdetronizowana została tym samym korupcja w sporcie w ujęciu klasycznym – przypisano jej nieco ponad 42 procent zdarzeń³¹. Nasuwa się tutaj fundamentalne pytanie: co wpłynęło na fakt, że główna motywacja dla działań korupcyjnych w sporcie od jego początków – czyli wygrana w zawodach sportowych, ustępuje dziś miejsca chęci zdobywania profitów z zakładów bukmacherskich,

³¹ S. Gorse, S. Chadwick, „The Prevalence of Corruption in International Sport”, s. 2, <http://www.egba.eu/pdf/Report-FINAL.pdf> [dostęp: 16 XII 2014].

co często wiąże się z intencjonalną przegraną uczestnika rywalizacji sportowej? Pytanie to dobitnie podkreśli kilka danych liczbowych. Według szwajcarskiej firmy Sportradar monitorującej rynek zakładów bukmacherskich obroty z najpopularniejszych zawodów sportowych, takich jak m.in. finał piłkarskiej Ligi Mistrzów pomiędzy Barceloną a Manchesterem United z maja 2011 r., przekraczają miliard euro³². Tymczasem podczas całych Igrzysk Olimpijskich w Pekinie (2008 r.) sieć reklamowa przyniosła 900 mln euro dochodu³³. Były dyrektor francuskiej federacji tenisa Jean-François Vilotte poinformował, że w 2007 r. obserwowano pod kątem zakładów bukmacherskich słynny turniej tenisowy Paris-Bercy. Taka impreza to 10 mln euro przychodu i 2 mln euro przeznaczone na nagrody. Podczas siedmiu dni rywalizacji odnotowano zakłady na łączną sumę 400 mln euro, przyjmowane na ponad 140 stronach internetowych. Wpłaty zarejestrowane poza Francją stanowiły 90 procent wszystkich pieniędzy stawianych na ten turniej³⁴.

Standardem stają się sytuacje, w których na zawodach niższego szczebla w danej dyscyplinie, a nawet zawodach młodzieżowych budzących de facto nikłe zainteresowanie kibiców, notuje się milionowe obroty za sprawą zakładów wzajemnych na te wydarzenia. Kluczem do zrozumienia skali rozwoju tego zjawiska jest zarysowanie przemian, jakie dokonały się na rynku zakładów bukmacherskich. To bowiem w tym środowisku rozwija się korupcja bukmacherska.

Przede wszystkim należy zdefiniować pojęcie zakładów bukmacherskich. Trafna wydaje się definicja przyjęta przez SportAccord, organizację sportową zrzeszającą obecnie ponad 100 federacji sportowych oraz stowarzyszeń związanych ze sportem. Określa ona zakłady bukmacherskie jako „zakłady na wszelkie zdarzenia sportowe, oparte na grze dopuszczającej stawki z wartością pieniężną, w której uczestnicy mogą wygrać w całości lub części nagrodę pieniężną na podstawie całkowitej lub częściowej przypadkowości lub niepewności wyniku”³⁵. Wedle dalszego fragmentu definicji niniejsza gra prowadzona jest m.in. za pomocą ustalonych stałych i zmiennych kursów na dane zdarzenie sportowe, totalizatorów, zakładów na żywo, giełd zakładów, handicapów i innych możliwości zakładania się oferowanych przez podmioty przyjmujące zakłady bukmacherskie³⁶. Na gruncie polskiego prawa ustawodawca posłużył się terminem zakładów wzajemnych:

³² *Sport, mafia i korupcja*, reż. H. Martin-Delpierre, Belgia, Francja, Szwajcaria, Włochy 2012.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ Cyt. za: SportAccord, „Model Rules on Sports Integrity in Relation to Sports Betting”, s. 1-2, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2011/11/Model_Rules_on_Sports_Integrity_in_Relation_to_Sports_Betting1.pdf [dostęp: 16 XII 2014].

³⁶ Tamże.

Są to zakłady o wygrane pieniężne lub rzeczowe polegające na odgadywaniu:

- wyników sportowego współzawodnictwa ludzi lub zwierząt, w których uczestnicy wpłacają stawki, a wysokość wygranej zależy od łącznej kwoty wpłaconych stawek – totalizatory;
- zaistnienia różnych zdarzeń, w których uczestnicy wpłacają stawki, a wysokość wygranych zależy od umówionego, między przyjmującym zakład a wpłacającym stawkę, stosunku wpłaty do wygranej – bukmacherstwo³⁷.

W powyższym zapisie prawnym ukształtowano więc podział na dwa rodzaje zakładów wzajemnych. Totalizatory to jedna z pierwszych form zakładów bukmacherskich wymyślona w 1864 r. przez Francuza Raymonda Ollera³⁸. Polega ona na zablokowaniu przez oferującego zakłady kilkunastu wybranych zdarzeń sportowych w określony kupon i udostępnieniu go do obstawiania przez grających. Z reguły są to po prostu poszczególne kolejki ligowe w danych rozgrywkach piłkarskich. Meczów do wytypowania jest dużo, stawki wnoszone przez graczy są co do zasady równe i określone na niskim poziomie. Na graczy, którzy wytypowali najwięcej trafnych wyników, dzieli się część wkładów wniesionych przez wszystkich biorących udział w totalizatorze. Wprowadzenie totalizatora na polską ligę piłkarską w 1956 r. było sztandarowym produktem powstałego w tym celu Totalizatora Sportowego, tzw. Toto-Lotka. Trzy lata później dodano do oferty totalizatora zakłady ligi angielskiej i właściwie do początku lat dziewięćdziesiątych była to jedyna forma zakładów sportowych dostępnych w Polsce³⁹. Obecnie totalizatory są mniej popularne, stanowią mniej niż 10 procent obrotów globalnego rynku bukmacherskiego⁴⁰. Totalizator Sportowy, kontrolowany przez Skarb Państwa, nie prowadzi aktualnie totalizatora ani innych rodzajów zakładów sportowych. W niszowej skali formuła ta przetrwała w prywatnej firmie bukmacherskiej Totolotek S.A., działającej na terenie RP i kontrolowanej przez grecki kapitał. Najgłośniejszym skandalem związanym z totalizatorem była afera we włoskiej piłce nożnej z 1980 r. znana jako „czarny totek”. Camorra, tajna organizacja przestępcza z siedzibą w Neapolu, próbowała wymóc i tym samym „przewidzieć” we włoskim totalizatorze Totocalcio konkretne wyniki w meczach Serie A i Serie

³⁷ Dz.U. 2009, nr 201 poz. 1540, Ustawa z dnia 19 XI 2009 r. o grach hazardowych, art. 2 ust. 2.

³⁸ SportAccord, „Integrity in Sport. Understanding and preventing match-fixing”, s. 15, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2011/11/SportAccordIntegrity_Guide.pdf [dostęp: 16 XII 2014].

³⁹ Totalizator Sportowy, „Raport Zrównoważonego Rozwoju i Bezpiecznej Gry 2009/2010”, s. 8-9, http://raportyspoleczne.pl/wp-content/uploads/2013/09/dokument_20101125204118_652.pdf [dostęp: 16 XII 2014].

⁴⁰ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 16.

B⁴¹. Trzeba jednak podkreślić, że to jedna z niewielu takich afer, gdyż z samej formuły totalizatora wynika trudność w manipulowaniu jego przebiegiem. Trudno bowiem „ustawić” wszystkie mecze danej kolejki wybrane do totalizatora przez bukmachera. Pozostałe 90 procent rynku zakładów bukmacherskich określono w polskiej ustawie regulującej hazard jako bukmacherstwo.

Pod koniec XVIII wieku Anglik Harry Ogden jako pierwszy określił szanse poszczególnych koni na zwycięstwo w organizowanych przez siebie wyścigach za pomocą stałych kursów liczbowych, stając się tym samym pierwszym profesjonalnym bukmacherem⁴². Oczywiście zakłady istniały już wcześniej i wydają się nieodłącznym elementem ludzkiej natury. Źródła wskazują chociażby na zawody łucznicze rozgrywane w miastach średniowiecznej Anglii m.in. z udziałem słynnego Robin Hooda. Już wtedy miały pojawić się zakłady pieniężne⁴³. W okresie odrodzenia i w XVII wieku ludy Ameryki Środkowej stawiały zakłady na różnorodne gry w piłkę. Stawką były wyroby ze złota, drogocenne kamienie, kobiety, dzieci, niewolnicy, ziemie i pola uprawne, a nawet całe królestwa. Co ciekawe, zwycięski zespół uzyskiwał często prawo do okradania widzów z kosztowności, gdy ci nie zdążyli uciec⁴⁴. Jednakże to metoda szacowania prawdopodobieństwa wystąpienia danego zdarzenia w oparciu o kursy liczbowe autorstwa Ogdena dała początek zakładom bukmacherskim. Szybko rozprzestrzeniła się w Anglii z wyścigów konnych na krykieta i golfa, co zmusiło tamtejsze federacje tych sportów do ustanowienia przepisów w celu rozwiązywania sporów związanych z zakładami⁴⁵. Tam też w 1888 r. startują pierwsze na świecie zawodowe rozgrywki piłkarskie, a liczne relacje prasowe z rywalizacji drużyn sprzyjają w typowaniu swoich faworytów.

Dnia 2 IV 1915 r. dochodzi do pierwszej udokumentowanej korupcji w tym sporcie w meczu angielskiej Premiership⁴⁶. Cztery lata później skandal korupcyjny związany z zakładami bukmacherskimi wstrząsnął Stanami Zjednoczonymi. W finale World Series – rozgrywek niezwykle popularnego tam baseballa, ośmiu graczy faworyzowanej drużyny Chicago White Sox zaproponowało przegraną w zamian za uzyskanie 100 tys. dolarów od profesjonalnego hazardzisty Sulli-

⁴¹ Zob. szerzej: S. Szczepiek, „Piłka w kajdankach”, <http://www.rp.pl/artykul/886125.html> [dostęp: 16 XII 2014].

⁴² SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 15.

⁴³ W. Lipoński, *Historia*, s. 241.

⁴⁴ Tamże, s. 303.

⁴⁵ Institute of International and Strategic Relations, „Sports betting and corruption: How to preserve the integrity of sport”, s. 35, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2012/02/2012_-_IRIS_-_Etude_Paris_sportifs_et_corruption_-_ENG.pdf [dostęp: 16 XII 2014].

⁴⁶ Zob. szerzej: CBA, *Korupcja na przestrzeni wieków*, Warszawa 2012, s. 74.

vana. Powodem miało być słabe wynagradzanie członków zespołu przez jego właściciela. Sullivan propozycję przyjął, a w celu uzbierania tak dużej kwoty wtajemniczył w układ innych członków półświatka. Finał toczył się do pięciu meczów wygranych przez daną drużynę, a ostatecznie ustalono przekazanie w ratach 40 tys. dolarów. Po wpłynięciu 10 tys. wszystko szło zgodnie z planem i drużyna przeciwna wygrała dwa pierwsze mecze. Kolejna rata nie wpłynęła na czas i w odwecie Chicago wygrało trzecie zawody. Po tym pieniądze się znalazły i kolejne dwa mecze wygrał przeciwnik z Cincinnati, który prowadząc w stosunku wygranych 1:4 był o krok od zdobycia mistrzostwa. Przed kolejnymi grami nie uregulowano płatności i Chicago doprowadziło do rezultatu 3:4. Wtedy do „gry” włączył się legendarny gangster Arnold Rothstein, który mając informacje o układzie, postawił pieniądze na Cincinnati. Jego mafia zastraszyła miotacza kolejnego meczu, a słaba postawa tego zawodnika przyczyniła się do przegranej Chicago. W procesie sądowym nie potrafiiono dowieść winy graczy, ale komisarz ligi zdyskwalifikował ich dożywotnio⁴⁷. Ukazałem ten wątek dość obszernie, gdyż ujawnia on pewne zależności, które współcześnie – mimo nieco zmienionych realiów – dotyczą tego rynku. Przede wszystkim już w pierwszych tego typu przypadkach obserwujemy aktywność zorganizowanych grup przestępczych. Pojawia się już wtedy kwestia legalności zakładów bukmacherskich i ukształtowania odpowiednich ram prawnych w obliczu początków tego typu zjawiska. Należy podkreślić, że do 1961 r. nawet w Anglii legalnie można było obstawiać wyłącznie na torach wyścigowych oraz w formule omówionych już totalizatorów. Prowadziła je m.in. pierwsza prywatna firma tego typu – Littlewoods Pools, powstała w 1923 r. w Liverpoolu. Premierowym krajem, który uruchomił podmiot publiczny do obsługi totalizatorów, była Szwecja. Stało się tak w 1934 r., a potrzebę tę motywowano szerzącym się rynkiem nielegalnych zakładów i sfinansowaniem występu reprezentacji na Igrzyskach Olimpijskich⁴⁸. W USA od początku XX wieku zakłady bukmacherskie, podobnie jak inne formy hazardu, były prawnie ograniczone, a ewentualne odstępstwa notowano na poziomie stanowym, np. w Nevadzie czy Las Vegas. Spowodowało to ich rozwój w podziemiu, a kontrolę nad nimi przejęły masy imigrantów pochodzenia włoskiego i żydowskiego przybywające w czasach prohibicji do USA⁴⁹. Działania takie przyjęły formę tzw. zakładów ulicznych. Polegają one na tym, że pieniądze przekazywane są z rąk do rąk, przy fizycznym udziale zawierających zakład i często w przypadkowych lokalizacjach. Jest to działalność nierejestrowana oraz nieoficjalna. Tacy bukmacherzy związani

⁴⁷ D. Linder, „The Black Sox Trial: An account”, <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/blacksox/blacksoxaccount.html> [dostęp: 18 XII 2014].

⁴⁸ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 15.

⁴⁹ R. Dustan, „History of Gambling in the United States”, <http://www.library.ca.gov/crb/97/03/Chapt2.html> [dostęp: 19 XII 2014].

są najczęściej ze zorganizowanymi grupami przestępczymi⁵⁰. Motyw ten dobrze zaprezentowany jest w wielu filmach tamtejszej produkcji o tematyce sensacyjnej. Częściowe złagodzenie przepisów nastąpiło w następstwie wielkiego kryzysu, gdy państwo poszukiwało dochodów do budżetu; wtedy też zaczęto zwalczać nielegalny hazard. Trwa to w zasadzie do dzisiaj, o czym będzie jeszcze okazja wspomnieć. Metoda zakładów ulicznych funkcjonowała również w Anglii, gdzie grający mieli możliwość legalnego typowania jedynie w totalizatorach. Stawianie dowolnych kwot na dowolnie wybrane zdarzenia po określonym kursie było bardziej atrakcyjne, stąd i tam rósł rynek nielegalnych zakładów. W odpowiedzi na to rząd podjął przełomową decyzję i w 1961 r. zalegalizował tzw. punkty przyjmowania zakładów. Polega to na tym, że określone podmioty – także prywatne, po spełnieniu określonych przez prawo lokalne warunków otrzymują możliwość przyjmowania zakładów. Otwierają swoje punkty handlowe, w których zawierane są zakłady z typującymi na podstawie prezentowanej przez nich oferty zakładów bukmacherskich. W zależności od regulacji mogą też przyjmować zakłady wzajemne w formie totalizatorów. W przypadku Anglii państwo pozostawiło sobie wówczas monopol na totalizatory wyścigów konnych⁵¹. W czasach największej prosperity istniało tam ponad 15 tys. punktów przyjmowania zakładów (obecnie ponad 9 tys. sklepów)⁵². Podobne rozwiązania z różnymi obostrzeniami prawnymi przyjmowano w innych państwach. W Polsce stało się to na mocy Ustawy z dnia 29 VII 1992 r. o grach losowych i zakładach wzajemnych⁵³. W tym samym roku powstała pierwsza prywatna firma bukmacherska Totolotek S.A., a w kolejnych latach następne, m.in. Profesjonal w 1996 r. (obecnie Fortuna) czy STS w 1997 r.

Do lat dziewięćdziesiątych sytuacja na rynku bukmacherskim została w miarę opanowana. Na podstawie tych przeobrażeń przyjęto definicje zakładów legalnych i nielegalnych, które pasowały do ówczesnych realiów. Te pierwsze to takie, które są dopuszczalne przez prawo – będące pod jurysdykcją danego kraju lub organizowane przez legalną firmę, z zezwoleniem kraju, w którym oferowane są zakłady. Zakłady nielegalne to takie, które nie są legalne w danym kraju lub prowadzone są przez podmiot bez wymaganego zezwolenia⁵⁴. Zarysował się więc dość czytelny podział. Legalna działalność prowadzona była przez punkty przyjmowania zakładów. Z racji tego ten wymiar nazywa się też bukmacherami stacjonarnymi.

⁵⁰ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 28.

⁵¹ W. Vamplew, J. Kay, *Encyclopedia of British Horseracing*, New York 2005, s. 51.

⁵² Gambling Commission, „Industry Statistics 2009–2012”, s. 12, <http://www.gamblingcommission.gov.uk/PDF/Industry%20stats%20April%202009%20-%20March%202012%20-%20December%202012v18.pdf> [dostęp: 19 XII 2014].

⁵³ Dz.U. 1992, nr 68 poz. 341, Ustawa z dnia 29 VII 1992 r. o grach losowych i zakładach wzajemnych.

⁵⁴ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 28.

Działa on w granicach prawa krajowego, obsługuje mieszkańców danego państwa, transakcje dokonywane są w gotówce. To co nielegalne, nie miało szyldu. W państwach, które umożliwiały legalne prowadzenie zakładów sportowych, sfera ta miała mniejszą skalę i wkraczano w nią np. w celu uniknięcia opodatkowania czy stawiania bardzo wysokich stawek na konkretne zdarzenia. Tam gdzie ta forma hazardu była zabroniona, tam kształtowała się zorganizowana przestępczość, która przejmowała popyt na ten sektor w formie zakładów ulicznych. Metodę tę dość szybko zaczęły wykorzystywać nie tylko amerykańskie grupy przestępcze, ale też chińskie *triady* i gangi z krajów Azji południowo-wschodniej, które na fali globalizacji zostały z czasem głównym rozgrywającym w materii inicjowania zjawiska korupcji bukmacherskiej.

Najważniejszym czynnikiem kształtującym obecną sytuację na rynku bukmacherskim stał się rozwój informatyki jako kluczowego narzędzia globalizacji. Przesyłanie danych za pomocą Internetu stało się najszybszym źródłem informacji na świecie. Powiązано z nim pojęcie globalnej wioski sformułowane przez kanadyjskiego teoretyka komunikacji Marshalla McLuhana. Zgodnie z jego definicją „jest to świat, w którym media elektroniczne zmniejszają odległość między ludźmi i ich izolację, doprowadzając do przekonania, że żyjemy w wiosce, gdzie każdy każdego zna, a informacje przemieszczają się w szybkim tempie”⁵⁵. Z kolei globalizację należy rozumieć m.in. jako obiektywny, złożony i dynamiczny proces społeczny, którego założenie opiera się na tym, że cały świat jest rynkiem zbytu. W związku z rozwojem technicznym możliwa jest natychmiastowa wymiana informacji. Sprawia to, że coraz mocniej wpływają na nas działania innych ludzi oraz organizacji i instytucji, funkcjonujących w różnych miejscach świata⁵⁶. Internet stał się więc wymarzonej miejscem dla działalności podmiotów publicznych i prywatnych oferujących hazard. W 1994 r. angielska firma Microgaming utworzyła pierwsze oprogramowanie komputerowe, będące kasynem internetowym. Rok później bracia Andrew i Mark Rivkin zakładają w piwnicy domu swoich rodziców w Toronto firmę Cryptologic, która wprowadza system płatności, umożliwiając transakcje pieniężne w Internecie⁵⁷. Na bazie tego rozwiązania już w styczniu 1996 r. kompania InterCasino, formalnie zlokalizowana w pięknych okolicznościach przyrody na wyspie Antigua na Karaibach (obecnie działa na licencji Malty), przyjmuje pierwsze zakłady graczy online z całego świata⁵⁸. Do

⁵⁵ Cyt. za: T. Sporek, *Sponsoring sportu w warunkach globalizacji*, Warszawa 2007, s. 35.

⁵⁶ Tamże, s. 35-41.

⁵⁷ J. Banks, „Online gambling and crime: a sure bet?”, s. 2, http://shura.shu.ac.uk/6903/1/Banks_online_gambling.pdf [dostęp: 27 XII 2014].

⁵⁸ Tamże.

końca 1996 r. powstało 15 stron hazardowych, m.in. angielska firma Eurobet specjalizująca się w zakładach sportowych.

Niezwykle ciekawy wątek pojawił się niedawno w książce dziennikarza śledczego Thomasa Kistnera. Dotarł on do dokumentów, które sugerują, że już w latach 1993–1994 firma marketingowa ISL zamieszana w olbrzymie łapówki dla działaczy Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej (FIFA) wraz z wysokimi przedstawicielami tej organizacji parafowała projekt o nazwie „FIFA Club”. Miał on być swego rodzaju platformą interaktywnego hazardu obsługującą imprezy prowadzone przez FIFA. Za jego realizację odpowiadać miał inwestor i multimilioner Matias Machline. Plan zagarnięcia milionów dolarów przez zakłady bukmacherskie przy aktywnym współudziale FIFA spalił na panewce, gdyż kilkanaście godzin po podpisaniu umowy Machline zginął w tajemniczych okolicznościach w katastrofie helikoptera⁵⁹.

W następnych latach obserwuje się dynamiczny rozwój tego sektora. W 1997 r. odnotowano już 200 witryn oferujących różne formy hazardu w Internecie na podstawie wszelkiego rodzaju licencji – mniej lub bardziej egzotycznych. W 1999 r. było to 650 stron, pod koniec 2002 r. – aż 1800. Obecnie istnieje ponad 2300 licencjonowanych witryn internetowych tego typu: 798 oferuje kasyna; 447 – poker; 350 – sportowe zakłady bukmacherskie + 13 giełd przyjmowania zakładów sportowych, co polega na tym, że ludzie zakładają się między sobą za pomocą sieci, a organizator pobiera niewielki procent od wygranej, nie będąc stroną w zakładzie; 347 – bingo oraz reszta stron oferująca m.in. gry i loterie⁶⁰. Kierowane są one przez 683 podmioty, które funkcjonują w oparciu o 70 jurysdykcji prawnych. Na podstawie badań z 2012 r. ustalono, że sportowe zakłady bukmacherskie są najpopularniejszą formą aktywności graczy – stanowią 41,5 procent globalnego obszaru hazardu online⁶¹. Wartość obrotów tego typu zakładów internetowych szacuje się obecnie na ponad 200 miliardów euro rocznie⁶². Stanowią one już niemal 30 procent wszystkich przyjmowanych na świecie zakładów wzajemnych (przy założeniu, że obroty dla całego rynku zakładów sportowych szacuje się w przedziale 600–800 miliardów euro rocznie)⁶³.

⁵⁹ T. Kistner, *FIFA Mafia*, Kraków 2014, s. 239–240.

⁶⁰ J. Banks, *Online Gambling and Crime. Causes, Controls and Controversies*, Sheffield 2014, s. 18.

⁶¹ Tamże.

⁶² University Paris 1 Panthéon-Sorbonne & International Centre for Sport Security (ICSS), „Fighting against the manipulation of sports competition”, s. 38, http://sorbonne-icss.univ-paris1.fr/uploads/media/Sorbonne-ICSS_Final_Report_Part_1_-_6_Dec._2014_02.pdf [dostęp: 27 XII 2014].

⁶³ Tamże, s. 83.

Ciekawie kształtuje się pochodzenie użytkowników uczestniczących w grach hazardowych przez Internet. Ponad 36 procent to osoby z rejonu Azji i Pacyfiku, 34 procent przypada na Europę, Ameryka to 16,4 procent, a Środkowy Wschód wraz z Afryką – 13,5 procent spośród wszystkich grających w ten sposób⁶⁴. Oczywiście powyższe dane wymagają pewnego komentarza. Przede wszystkim trzeba mieć świadomość, że są one szacunkowe, gdyż opierają się na stronach posiadających licencję danego kraju. Celowo nie piszę „legalnych”, gdyż pojęcie legalności po tej technicznej rewolucji jest bardzo względne, co jeszcze zobrazuję pod koniec na przykładzie rynku polskiego. W każdym razie istnieje wiele stron niebędących pod jurysdykcją żadnego kraju. Na ostrzegawczej oraz czarnej liście jednego ze światowych portali, na którym użytkownicy informują się o wypłacalności serwisów bukmacherskich, widnieje ponad tysiąc adresów nieuczciwych lub podejrzanych witryn⁶⁵.

Ponadto istnieje szereg innych czynników – poza rozwojem technicznym – implikujących tak gwałtowny rozwój internetowych zakładów bukmacherskich. Przede wszystkim jest to wygodne dla operatorów, gdyż szacuje się, iż aby uruchomić taką działalność w Internecie potrzeba 1 procent nakładów niezbędnych do otwarcia jej w sposób tradycyjny⁶⁶. Wybiera się dogodną podatkowo lokalizację, zmniejsza się koszty pracy, można w łatwy sposób kontrolować i reagować na zawierane zakłady oraz informacje napływające z aren sportowych. Dzięki niskim kosztom oferuje się graczom korzystniejszą ofertę. Tworzy się strony wielojęzyczne, skierowane do szerokiego grona odbiorców na całym świecie, przy udostępnieniu nowoczesnych i elektronicznych systemów płatności. Często poprzez pośredników wydaje się nawet karty bankomatowe, dzięki czemu pieniądze praktycznie niezauważalnie wypłaca się w dowolnym rejonie świata. Wpłaty mogą następować nie tylko z kont bankowych, co jest dość ryzykowne dla użytkowników z krajów, gdzie taka rozrywka jest zabroniona bądź nieuregulowana prawnie. Istnieje wiele form płatności bezgotówkowych, np. w formie doładowań kuponami czy płatności przez pośredników finansowych. Gdy wydawało się, że szczytem techniki jest zawarcie z dowolnego miejsca na świecie zakładu za pomocą komputera na minutę przed rozpoczęciem wybranego wydarzenia sportowego, to nastąpił kolejny przełom. W 2007 r. zakłady internetowe zaczęły wprowadzać do oferty tzw. zakłady na żywo. Polegają one na tym, że użytkownicy mogą typować w trakcie danych zawodów sportowych i reagować na zmieniające się okoliczności. Transmisje oraz proponowane kursy zapewniają bukmacherom

⁶⁴ J. Banks, *Online Gambling and Crime. Causes*, s. 19.

⁶⁵ Zob. szerzej: Sportsbookreview, „Worst sportsbook list”, <http://www.sportsbookreview.com/sportsbook/blacklist> [dostęp: 27 XII 2014].

⁶⁶ J. Banks, *Online Gambling and Crime. Causes*, s. 18.

specjalistyczne firmy korzystające z szerokopasmowego Internetu oraz urządzeń mobilnych. Rekrutują one na danym obszarze sprawozdawców, którzy za ekwiwalent i darmowy bilet wybierają się na miejsce rozgrywania zawodów i relacjonują każdy element gry: od wyniku i czasu, po posiadanie piłki, a nawet pogodę. Na tej podstawie oraz na bazie przedmeczowych szacunków system wylicza kursy, które mogą być korygowane przez bukmachera firmy, do której trafia relacja. Ten udostępnia graczom strony internetowej, dla której pracuje, możliwość typowania na żywo. Jest to wykonywane w czasie realnym, szybszym o 5-12 sekund niż sygnał telewizyjny docierający do danego telewidza, dlatego też nie ma możliwości, aby wykorzystać jakiekolwiek opóźnienie w czasie. Jedną z takich firm jest RunningBall z siedzibą w Szwajcarii. Na swojej stronie internetowej chwali się, że posiada powyżej 1500 sprawozdawców w niemal 70 krajach na świecie, którzy wprowadzają setki różnych informacji podczas raportowanego zdarzenia sportowego. W 2014 r. relacjonowali ich ponad 90 tysięcy⁶⁷. Z podobnymi firmami współpracują największe strony przyjmujące zakłady bukmacherskie w Internecie, stąd ich oferta zakładów na żywo stale się powiększa. Jest to bardzo atrakcyjne dla gracza, który oglądając mecz, może założyć się na praktycznie każdy element gry po atrakcyjnym, dostosowanym do aktualnej sytuacji kursie (np. przed meczem kurs na drużynę, której typujący jest pewny zwycięstwa, wynosił 2.00, czyli mnożył wkład dwukrotnie; drużyna ta długo nie może strzelić bramki i na 15 minut przed końcem meczu wynik to 0:0; bukmacher ze względu na upływający czas oferuje w tym momencie kurs na tę drużynę 4.50, co jest niezwykle atrakcyjne dla przekonanego o jej końcowym sukcesie gracza). Wymierne korzyści odnosi także oferujący takie zakłady, gdyż gracze działają pod wpływem impulsu i sportowych emocji, swego rodzaju teatru, w którym uczestniczą, dlatego często podejmują irracjonalne decyzje i przegrywają. Największym przegranym jest tu sport. W krótkim czasie trwania danej rozgrywki notuje się ogromne przepływy finansowe z całego świata za pomocą wielu stron internetowych. Jest to bardzo trudne do nadzoru i kontroli przez niezależne podmioty – kto się zakłada, skąd i w jaki sposób. Wymaga to połączenia zasobów ludzkich i technologicznych. Zasoby kadrowe są skromne, a technologia droga. W związku ze zjawiskiem zakładów na żywo jako formy prowadzenia zakładów przez sieć świat ten stał się jeszcze bardziej nieprzejrzysty, zmienny i obejmujący wiele krajów⁶⁸.

Czynnikiem, na który trzeba zwrócić uwagę, jest też komercjalizacja sportu. Widać to w przedstawianiu tej dziedziny jako towaru, prezentowaniu i wykorzystywaniu jej dzięki mediom i poprzez media⁶⁹. Istotny jest tutaj wzrost relacji

⁶⁷ „RunningBall”, <http://www.rball.com> [dostęp: 10 XI 2015].

⁶⁸ H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

⁶⁹ T. Sporek, *Sponsoring sportu*, s. 77.

telewizyjnych z imprez sportowych oraz globalny sponsoring sportu. Z perspektywy domowego fotela jesteśmy w stanie obejrzeć całą masę zawodów sportowych rozgrywanych danego dnia – niezależnie od tego, gdzie przebywamy. Od zdarzeń najbardziej medialnych, poprzez 2 ligę kolumbijską, po puchar Ugandy w piłce nożnej i rozgrywki młodzieżowe. Ten pozorny dostęp do informacji sprawia, że i na te wydarzenia wnoszone są zakłady, które niszczą ład publiczny i społeczny, będąc łakomym kąskiem sprzyjającym korupcji bukmacherskiej.

Trafnie ujęła aktualną sytuację na rynku zakładów bukmacherskich badaczka Maria Lewandowicz. Opisała ją jako zagadkę normatywną ze względu na wielopłaszczyznowe problemy regulacyjne⁷⁰. Ogniskują się one wokół różnych grup interesów: ustawodawców wobec przedsiębiorców, poszczególnych ustawodawców krajowych, ustawodawców krajowych wobec organów regulacyjnych organizacji ponadnarodowych, np. Unii Europejskiej⁷¹. Taka sytuacja prowadzi do funkcjonowania wielu norm prawnych na poszczególnych poziomach, co powoduje brak spójności i wątpliwości natury prawnej. Część państw szybko zareagowała na opisane dynamiczne zmiany omawianego rynku, tworząc dogodne warunki dla jego rozwoju. Wśród nich znalazły się m.in.: Wielka Brytania, Malta, Cypr, Australia, Kostaryka, ale też terytoria zależne, takie jak: Gibraltar, Antyle Holenderskie, Antigua i Barbuda, czy regiony specjalne, np. Hongkong i Makau. Niektóre kraje zabroniły wielu form hazardu – w tym w sieci, np. USA oraz Chiny, z tym że oba te państwa sytuują się na dwóch różnych biegunach, jeśli chodzi o przestrzeganie tego w praktyce. Stany Zjednoczone podejmują tutaj skuteczne działania poprzez blokowanie stron oraz wywiad gospodarczy, natomiast w Chinach istnieje przyzwolenie na olbrzymią szarą strefę, a ponadto udostępnia się tzw. hot spoty, jak wspomniane Hongkong i Makau obsługujące graczy z Chin kontynentalnych. Dla przykładu platforma zakładów internetowych Hong Kong Jockey Club notuje miliard dolarów zysków rocznie, a podatki, które odprowadza, stanowią 8 procent budżetu tego państwa. Całość obrotów na rynku azjatyckim szacuje się nawet na bilion dolarów rocznie, z czego 900 miliardów obstawiane jest w szarej strefie kontrolowanej przez organizacje przestępcze⁷².

Największa grupa państw przez wiele lat była w swoistym letargu i nie dostosowywała prawa do zmieniającej się rzeczywistości, a teraz nie zważając na fakt, że jest to problem globalny i transgraniczny, kształtuje rynek w obrębie prawa krajowego. Przedstawicielem tej grupy jest Polska, gdzie dopiero od 2010 r. w tzw. ustawie hazardowej pojawiła się norma odnosząca się do zakładów zawieranych

⁷⁰ M. Lewandowicz, *E-hazard. Studium z komparatystyki prawniczej*, Warszawa 2013, s. 9.

⁷¹ Tamże.

⁷² B. Forrest, *The Big Fix*, London 2014, s. 51-61.

przez Internet⁷³. Tymczasem ta forma hazardu popularyzowała się w naszym kraju już od 2004 r.⁷⁴. W związku z tym szacuje się, że obecnie ponad 90 procent zakładów bukmacherskich zawieranych w Polsce przez sieć realizowana jest przez zagranicznych operatorów, nieposiadających zezwolenia Ministerstwa Finansów na ich prowadzenie. Obroty tego rynku oscylują w granicach 5 miliardów złotych (stanowi to 377 milionów złotych GGR – Gross Gaming Revenue, czyli tzw. przychody z gier brutto, co jest kwotą postawioną minus wygrane wracające do graczy)⁷⁵. Świadomie pominąłem określenie „nielegalnych”, gdyż zapisy powyższej ustawy, pisanej „na kolanie” po wybuchu tzw. afery hazardowej w 2009 r., analizowane są m.in. przez Trybunał Konstytucyjny, podważa je także Europejski Trybunał Sprawiedliwości oraz Sąd Najwyższy⁷⁶. Wśród wielu przedstawianych zarzutów warto wspomnieć o braku notyfikacji przepisów technicznych Komisji Europejskiej oraz naruszeniu zasady swobody przepływu towarów i usług w państwach członkowskich UE. Stworzono irracjonalne warunki do prowadzenia tego typu działalności na rynku polskim przez największe podmioty działające np. na licencji Wielkiej Brytanii. Można tutaj wymienić 12-procentowy podatek pobierany od obrotu z każdego zawieranego zakładu, gdzie nawet chroniące swój monopol Niemcy mają go ustalony na poziomie 5 procent. Tendencją skutecznego prawa jest opodatkowywanie zysków osiągniętych przez takie firmy. Zakazano reklamowania takich usług, dopuszczając jedynie informacje o sponsorowaniu. Dlatego jedynymi firmami, które przystały na takie ograniczenia, zostały te, które oficjalnie działały na rynku polskim na podstawie ustawy z 1992 r. – a zatem posiadające punkty przyjmowania zakładów. Obecnie cztery podmioty będące wcześniej bukmacherami stacjonarnymi uzyskały pozwolenie Ministerstwa Finansów na przyjmowanie zakładów także przez Internet i zajmują dziewięć procent rynku.

Pomimo wielu wątpliwości prawnych, których niewielką część tutaj zasygnalizowałem, w ostatnich miesiącach ruszyła akcja Służby Celnej przeciwko graczom korzystającym z usług operatorów zagranicznych. Mowa jest nawet o uzyskaniu danych ponad 24 tys. graczy, którym grozi odpowiedzialność karna, tj. pozbawienie wolności do lat 3 lub/i grzywna w wysokości od 560 zł do 16,1 mln złotych⁷⁷. Co ciekawe, w tym samym czasie zagranicznych operatorów

⁷³ Ustawa z dnia 19 XI 2009 r. o grach hazardowych, art. 14 ust. 3.

⁷⁴ Roland Berger Strategy Consultants, „Ocena rynku internetowych gier losowych w Polsce – omówienie raportu”, s. 5, http://wrocmydogry.pl/wp-content/uploads/2014/02/20140211_prezentacja-debata.pdf [dostęp: 3 I 2015].

⁷⁵ Tamże, s. 7.

⁷⁶ A. Kiełbasiński, „Strach hazardzistów ma wielkie oczy”. <http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,17000323.html> [dostęp: 3 I 2015].

⁷⁷ Służba Celna, „Komunikat dla uczestników gier hazardowych w sieci”, <http://www.mf.gov>.

przyjmowania zakładów reklamują m.in. Prezes PZPN Zbigniew Boniek oraz znany komentator sportowy Mateusz Borek. Nie pociąga się do odpowiedzialności osób publicznych, które uwiarygodniają ten biznes, ale kilkanaście tysięcy nieświadomych Polaków, którzy korzystali z takich bukmacherów na terenie RP. – To nie jest kwestia woli, ale skuteczności – skwitował wiceminister finansów Jacek Kapica⁷⁸. Niech ten cytat posłuży za wymowne podsumowanie sytuacji na krajowym rynku bukmacherskim. Taki stan rzeczy, przejawiający się we wzajemnym sporze o kwestie legalności oraz w podziale rynków ze względu na interesy danych państw w obszarze materii korzystającej z postępu cyfrowego i globalizacji usług, kreuje zjawiska patologiczne. Największym z nich jest korupcja bukmacherska. „To nie jest łatwe, zaznaczam wyraźnie, że nawet profesjonaliści mają duży problem z rozpoznaniem ustawionego meczu, jeśli jest to zrobione umiejętnie. Bez dodatkowej wiedzy, na przykład znajomości działania rynków bukmacherskich, sobie nie poradzisz” – tymi słowami Declan Hill podkreślił istotę powyższych rozważań⁷⁹.

4. Cechy korupcji bukmacherskiej wraz z praktycznymi przykładami

Pierwszą cechą korupcji w sporcie związanej z zakładami bukmacherskimi jest fakt, że jest to zagrożenie nowego typu. Wiąże się to bezpośrednio z opisaną wcześniej ewolucją rynku zakładów bukmacherskich. Szczególnym okresem jest tutaj połowa lat dziewięćdziesiątych, kiedy to zaczęły powstawać pierwsze globalne firmy bukmacherskie przyjmujące zakłady w sieci. Mniej więcej na ten moment przypada także gwałtowny postęp komercjalizacji sportu, przejawiający się we wzroście relacji telewizyjnych z wydarzeń sportowych oraz w sponsoringu. Jednocześnie innym elementem globalizacji było coraz szersze otwieranie się rynku pracy dla sportowców, skutkujące transferami zawodników i często niekontrolowanym przepływem finansów pomiędzy danymi podmiotami, problemem własności i struktury klubów oraz napływem do nich niepożądanych inwestorów. Oczywiście, jak wskazałem w analizie rynku zakładów bukmacherskich, tego typu korupcja przejawiała się już na początku XX wieku m.in. w Anglii, USA i Azji.

pl/sluzba-celna/wiadomosci/komunikaty/-/asset_publisher/2UWI/content/komunikat-dla-uczestnikow-gier-hazardowych-w-sieci [dostęp: 3 I 2015].

⁷⁸ S. Ogórek, „Szeryf Kapica chce dorwać Bońka za promowanie e-hazardu”, http://www.biztok.pl/wywiady/szeryf-kapica-chce-dorwac-bonka-za-promowanie-ehazardu_a19208 [dostęp: 3 I 2015].

⁷⁹ Cyt. za: J. Radomski, „Na mistrzostwach świata niektóre mecze są ustawiane. Czy to samo czeka nas na Euro 2012? – wywiad”, <http://natemat.pl/12279,na-mistrzostwach-swiata-niektore-mecze-sa-ustawiane-czy-to-samo-czeka-nas-na-euro-2012-wywiad> [dostęp: 16 I 2015].

Niemniej jednak miała ona wewnętrzny oraz narodowy wymiar o charakterze incydentalnym. Związana była z formą zakładów ulicznych, które organizowane były przez miejscowe zorganizowane grupy przestępcze.

Wszelkiego rodzaju formy hazardu od stuleci są bardzo popularne w Azji. Wystarczy wspomnieć, że oferowana przez Totalizator Sportowy gra liczbowa Keno wymyślona została przez Chińczyków i spopularyzowana w XIX wieku. Legenda głosi nawet, że użyto jej, aby zebrać fundusze na budowę Wielkiego Muru Chińskiego⁸⁰. W 1868 r. jeden z poruczników z ramienia kolonii brytyjskiej na terenach dzisiejszej Malezji pisał o hazardowej pasji wszystkich grup społecznych Azjatów, która zwiększała działalność grup kryminalnych w tym obszarze⁸¹. Początki *Yakuzy*, czyli japońskiej zorganizowanej grupy przestępczej, datuje się na XVII wiek. Sama nazwa pochodzi od tamtejszej gry karcianej i oznacza osobę, która przegrała. Nic w tym zatem dziwnego, że głównym zadaniem jednej z jej frakcji – *bakuto*, było organizowanie bardzo popularnych na tym terenie gier hazardowych⁸². Efektem tych działań był wybuch afery znanej jako *The black mist scandal* („czarna mgła”), która ujawniła się w japońskiej lidze baseballu w 1969 r. Dożywotnio zdyskwalifikowano sześciu zawodników, którzy współpracowali z *Yakuzą* w celu ustawiania meczów tych rozgrywek oraz wyścigów samochodowych, aby odnosić maksymalne korzyści w zakładach ulicznych⁸³. W końcu XVII wieku szukać trzeba również korzeni chińskich zorganizowanych grup przestępczych zwanych *triadami* lub *rodziną Hung*. Początkowo zajmowały się one handlem opium, jednakże po upadku cesarstwa i powstaniu republiki skupiły się wyłącznie na działalności przestępczej, w której szczególną rolę odgrywały przestępstwa gospodarcze oraz działalność hazardowa⁸⁴. Podczas walk o władzę w Chinach wraz z masami emigrującymi z kraju *triady* przeniknęły do innych państw. Najpierw do Hongkongu, Singapuru, Makau i Malezji, a z czasem do Europy oraz Stanów Zjednoczonych. W 1997 r. Hongkong powrócił do Chin po okresie dzierżawy i duża część z około 80 tys. członków tamtejszych *triad* udała się na Zachód. Dwa lata później manewr ten powtórzył się przy okazji aneksji Makau⁸⁵. Jest to niezwykle istotny fakt, gdyż odpowiada na pytanie, w jaki sposób chińskie *triady* i gangi Azji południowo-wschodniej mogły rozciągnąć na świecie

⁸⁰ „Keno History”, <http://www.kenoonline.org/history> [dostęp: 20 I 2015].

⁸¹ D. Hill, *The Fix: soccer and organized crime*, Toronto 2008, s. 55-56.

⁸² W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 17-18.

⁸³ J.A. Reaves, *Taking in a game: a history of baseball in Asia*, Lincoln 2002, s. 21.

⁸⁴ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana*, s. 20.

⁸⁵ Tamże.

swoistą sieć swoich członków, którą następnie uruchomiono do działania w zakresie inicjowania korupcji w sporcie związanej z zakładami bukmacherskimi.

W literaturze za punkt przełomowy podaje się projekt federacji piłkarskich Malezji i Singapuru, na mocy którego w 1989 r. utworzono wspólną ligę składającą się z 14 drużyn reprezentujących poszczególne stany Malezji oraz po jednym zespole z Singapuru i Brunei. W sprawę zaangażowały się rządy tych krajów, które przekazały znaczące środki finansowe na budowę nowoczesnych stadionów. Pozyskano prywatnych sponsorów z koncernem tytoniowym Dunhill Tobacco na czele i podpisano lukratywny kontrakt telewizyjny z krajowym nadawcą, zapewniający miliony potencjalnych widzów. Ściągnięto wielu zagranicznych piłkarzy⁸⁶. Stadiony zapełniały się nawet 50-tysięczną widownią, a popularność ta przekładała się na gwałtowny wzrost wnoszonych zakładów. To był początek końca, gdyż zorganizowane grupy przestępcze szybko uświadomiły sobie, jak wiele pieniędzy mogą zyskać, ustawiając poszczególne mecze tych rozgrywek. W 1993 r. dwóch malezyjskich dziennikarzy opisało ten galopujący proceder. Rok później wszczęto śledztwo, w którym aresztowano około 150 osób – zawodników, trenerów i oficjeli. Ustalono, że wyniki ponad 90 procent meczów zostały zmanipulowane, aby osiągnąć zyski z zakładów bukmacherskich. Niektóre tropy prowadziły do malezyjskiej rodziny królewskiej, jednak nie zgłębiano tego wątku⁸⁷. Dziennikarze na własną rękę ustalili, że stali za tym gangsterzy z dzielnicy Brickfields wchodzącej w skład Kuala Lumpur, którzy parali się m.in. organizowaniem zakładów ulicznych oraz współpracowali w zakresie ustawiania meczów z *triadami*⁸⁸.

W związku z tymi wydarzeniami zaostrzyły się nawet stosunki dyplomatyczne między Malezją a Singapurem, ale w myśl starej zasady: gdzie dwóch się kłóci, tam trzeci korzysta, interes rozkwitał już w lidze singapurskiej. Tam też szlifowali formę antybohaterowie wielu późniejszych afer na całym globie, m.in. Tan Seet Eng, ps. The Boss; Rajendran Kurusamy, ps. Pal; oraz Wilson Raj Perumal, ps. The Kelong King⁸⁹. Ten ostatni wspomina, że uczył się fachu na stadionie Jalan Baser, będącym symbolem tamtejszej piłki – w tym miejscu rozgrywała mecze kadra narodowa kraju, toczyły się rozgrywki ligowe oraz mieściła się siedziba federacji piłkarskiej. Tam też – pomimo oficjalnego zakazu hazardu w Singapurze – zawsze obecni byli chińscy bukmacherzy⁹⁰. W krótkim czasie azjatycki sport zamienił

⁸⁶ D. Hill, *The Insider's guide*, s. 17-18.

⁸⁷ Tenże, *The Fix*, s. 20, oraz B. Forrest, *The Big Fix*, s. 11-41.

⁸⁸ D. Hill, *The Fix*, s. 22-23.

⁸⁹ Zob. szerzej: Sportradar Security Services, „World Match-Fixing: The problem and the solution”, s. 31-39, https://security.sportradar.com/sites/security.sportradar.com/files/Sportradar%20Security%20Services_World%20Match-Fixing-The%20Problem%20and%20the%20Solution.pdf [dostęp: 22 I 2015].

⁹⁰ L. Milewski, „Ustawiłem w karierze tyle meczów, że powinienem być dziś multimilione-

się w marnie reżyserowaną farsę; podobne problemy jak w Singapurze i Malezji nękały już wtedy m.in. Chiny, Indonezję, Tajlandię, Wietnam oraz Indie. Kibice odwrócili się od skompromitowanych rozgrywek i skierowali swą uwagę i stawiane pieniądze na sport w krajach Europy Zachodniej i USA. Dostrzegły to tamtejsze organizacje przestępcze. Aktywowały swoich członków, którzy w wyniku omówionych już zjawisk rozsiani są po różnych kontynentach. W podróż dookoła świata ruszyli też wyszkoleni w korumpowaniu specjaliści, tacy jak Wilson Raj Perumal: - W tym biznesie nie możesz siedzieć i czekać, aż jabłko spadnie. Musisz kopać głębiej i głębiej do osiągnięcia celu – stwierdził⁹¹. Dopiero po latach dowiemy się, że ten człowiek wydawał półtora miliona dolarów rocznie na bilety lotnicze. Legitymując się różnymi paszportami, manipulował przebiegiem zdarzeń sportowych w 36 krajach - od wspomnianych Singapuru i Malezji, przez Anglię, Włochy, Finlandię, Zimbabwe i Turcję, po Argentynę i Boliwię⁹².

W tym miejscu w czasie (druga połowa lat dziewięćdziesiątych) materializuje się zagrożenie nowego typu, jakim jest korupcja bukmacherska. Jak wykazałem, składa się na to szereg czynników. Przede wszystkim zachodzą wówczas zmiany na rynku bukmacherskim. Dało to wiele nowych możliwości. Dotychczas grupy przestępcze organizowały w wielu krajach hazard w formie zakładów ulicznych, na obszarze będącym pod ich kontrolą. Co do zasady korumpowały po to, aby padały dogodne dla nich wyniki – te mniej spodziewane przez miliony typujących, by zmaksymalizować swoje zyski. Pieniądze dalej pozostawały jednak w szarej strefie, podobnie jak z innych nielegalnych operacji, m.in. handlu narkotykami, bronią czy ludźmi. Powstanie wielu globalnych podmiotów przyjmujących zakłady w Internecie, opartych o różne jurysdykcje prawne, dało zielone światło dla prania brudnych pieniędzy i mnożenia zysków z działalności przestępczej. Dlatego np. chińskie *triady* już nie tylko organizują hazard na terenie Azji, ale też piorą brudne pieniądze w majestacie prawa danego kraju, w którym licencjonowana jest firma prowadząca zakłady przez sieć. Do tego same mogą tworzyć strony podobnego typu poza wszelkim zwierzchnictwem prawnym, które będą atrakcyjne dla grających chociażby ze względu na brak limitów co do stawek pieniężnych, jakie można postawić na dane zdarzenie sportowe. Można więc przyjąć, że kryją się pod trzema różnymi stronami – organizują hazard np. w formie zakładów ulicznych czy w sieci (jako organizatorzy), zawierają zakłady na globalnych stronach internetowych w celu prania brudnych pieniędzy (jako gracze) oraz korumpują zawody sportowe, aby osiągać maksymalne zyski z obu

rem”, <http://www.weszlo.com/2014/12/03/ustawilem-w-karierze-tyle-meczow-ze-powinienem-byc-dzis-multimilionerem> [dostęp: 22 I 2015].

⁹¹ Cyt. za: Sportradar Security Services, „World Match-Fixing”, s. 33.

⁹² Zob. szerzej: B. Forrest, *The Big Fix*, oraz L. Milewski, „Ustawiłem w karierze tyle meczów”.

działalności. Z kolei komercjalizacja sportu, przejawiająca się np. we wzroście dostępności transmisji telewizyjnych z wydarzeń sportowych, pozwoliła w omawianych przypadkach przenieść zainteresowanie miliardów ludzi zde gustowanych regionalną korupcją w sporcie azjatyckim na rywalizację w Europie i USA. Jeżeli szacuje się, że łącznie ponad 600 mln osób w Chinach oraz Indiach regularnie ogląda rozgrywki angielskiej ligi piłkarskiej Premiership, to naturalnym jest iż na te zdarzenia zawierana jest tam duża ilość zakładów, dlatego przestępcy za wszelką cenę będą chcieli manipulować tymi meczami. Dlatego też przestępcy za wszelką cenę będą chcieli manipulować tymi meczami⁹³. Każdy kij ma jednak dwa końce – komercjalizacja powoduje też olbrzymie dysproporcje finansowe pomiędzy rozgrywkami czy dyscyplinami sportu. Dlatego przestępcy lub np. słabo opłacani zawodnicy chętnie skorzystają z okazji ustawienia meczu niższej ligi bądź niszowej dyscypliny sportu, skoro można swobodnie zawierać zakłady na takie wydarzenia, a potencjalne zainteresowanie nimi jest znikome, co utrudnia ewentualne wykrycie procederu.

Globalizacja w kontekście omawianych sytuacji pozwala na podejmowanie działań o charakterze ponadnarodowym, chociażby w przypadku zorganizowanych grup przestępczych. Skoro gracze w Azji typują ligę angielską, to we współczesnym świecie „The Kelong King” nie czekał na „spadające jabłka”, tylko spakował torbę i ruszył w podróż, by gdzie indziej prowadzić swoją korupcyjną działalność. Wszystkie te aspekty zaznaczają swój gwałtowny rozwój w końcówce XX wieku, co sprawia, że omawiany typ korupcji jest zagrożeniem nowego typu. Przewodniczący MKOL w latach 2001–2013 Jacques Rogge nazwał to zjawisko „rakiem toczącym sport XXI wieku”⁹⁴.

Drugą cechą omawianego typu korupcji w sporcie jest to, że realizacja jej istoty – osiągnięcia maksymalnych zysków z zakładów bukmacherskich poprzez wpływanie na wyniki lub/i manipulowanie przebiegiem zdarzeń sportowych – odbywa się z wykorzystaniem niezliczonej ilości schematów. Powyższe wynika z podstawowej zasady: korumpujący dysponują tak szerokim wachlarzem wpływania na wyniki lub/i przebieg zawodów sportowych, jaki wyznacza im zakres przyjmowanych zakładów na rynku zakładów bukmacherskich. Współcześnie zakłady przyjmowane są na wszystkie dyscypliny sportu, a ich przedmiotem może być dowolny element gry. Spójrzmy na prosty przykład. W dniu 12 II 2015 r. odbył się mecz piłkarski 1/4 Pucharu Polski pomiędzy Śląskiem Wrocław a Legią Warszawa. Na jednej z globalnych stron internetowych przyjmujących zakłady, której

⁹³ J. Riach, „Premier League scores in the USA as NBC coverage finds growing audience”, <http://www.theguardian.com/football/2013/oct/12/premier-league-us-nbc> [dostęp: 22 I 2015].

⁹⁴ Cyt. za: K. Carpenter, *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century*, „International Sports Law Review” 2012, nr 2, s. 13.

nazwy ze względu na absurdalne przepisy tzw. ustawy hazardowej nie wymienię, widniało 65 możliwości zawarcia zakładu na ten mecz, m.in.: wynik; liczba goli; handicap; warianty zakładów do połowy meczu; dokładny wynik; gole strzelone przez poszczególne drużyny; która z nich pierwsza i ostatnia strzeli gola; jak będzie wyglądał przebieg meczu; liczba rzutów różnych. Strona firmy Totolotek S.A. działającej na podstawie zezwolenia Ministerstwa Finansów oferowała aż 92 zakłady na te zawody, w tym m.in. na: przedział czasu, w którym padnie gol; to, czy konkretny zawodnik zdobędzie gola; liczbę żółtych kartek w meczu oraz połowę, w której sędzia pokaże ich więcej; to, czy w meczu któryś z zawodników otrzyma czerwoną kartkę; to, czy będzie zmiana zawodnika w pierwszej połowie; to, czy sędzia podyktuje rzut karny, oraz to, czy dana drużyna wykorzysta rzut karny⁹⁵. Obie firmy przyjmowały też tzw. zakłady na żywo podczas tego meczu, gdzie pojawiły się jeszcze inne warianty dostępnych zakładów. Porównano w ten sposób tylko dwie firmy, w tym jedną działającą w Polsce na podstawie zezwolenia Ministerstwa Finansów. Można przy tym zaobserwować, jak wiele wariantów zakładów zaoferowano na ten mecz. Trzeba też pokusić się o refleksję, że to polska firma oferowała w omawianym przypadku bardzo ryzykowne zakłady: na zmiany zawodników, rzuty karne czy w końcu kartki. Mają one niewielki związek z istotą rywalizacji, a stanowią dogodną i wręcz niezauważalną sytuację do manipulacji. Zakłady na czerwoną kartkę w meczu zabronione są na stronach działających pod jurysdykcją m.in. Belgii i Francji⁹⁶. Jak wynika z oferty firmy Totolotek S.A., przyjmuje ona także zakłady na zawody młodzieżowe poniżej 18. roku życia (np. dnia 12 II 2015 r. mecz piłkarski siedemnastolatków: Islandia–Irlandia Północna) – co z trudem przychodzi do głowy nawet najbardziej egzotycznym podmiotom. To samo przedsiębiorstwo, jako członek krajowego Stowarzyszenia Pracodawców i Pracowników Firm Bukmacherskich, zwraca uwagę na aspekt społeczny zakładów oraz wymienia zagrożenia dla bezpieczeństwa dzieci oraz niepełnoletniej młodzieży⁹⁷. Wszelki komentarz wydaje się zbędny, a dygresja ta jest kolejnym argumentem za tym, że na polskim rynku zakładów chodzi wyłącznie o partykularne interesy firm, a nie o działania mające na celu poprawę sytuacji w tej branży, co jest niezbędne dla walki z omawianym typem korupcji.

W tym miejscu omówię pokrótce kilka najpopularniejszych schematów. Najczęstszym jest korumpowanie, by drużyna/dany zawodnik celowo przegrała/przegrał w zawodach sportowych. Hill nazwał to grzechem ciężkim, co można

⁹⁵ „Oferta firmy Totolotek S.A. z dnia 12 II 2015”, <http://cw.totolotek.pl/totomix/oferta> [dostęp: 12 II 2015].

⁹⁶ H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

⁹⁷ Stowarzyszenie Pracodawców i Pracowników Firm Bukmacherskich, „Obecna sytuacja branży bukmacherskiej w Polsce”, <http://bukmacherzyrazem.pl/branza-w-ktorej-dzialamy.html> [dostęp: 12 II 2015].

odnieść do korupcji w sporcie w ujęciu klasycznym. Tam chodzi o wygraną. „Tutaj mamy do czynienia z oszukiwaniem, by przegrać, udając jeszcze dodatkowo, nabierając ludzi, że myśli się o zwycięstwie. To dużo cięższy grzech i dlatego ludzie tak łatwo już tego nie wybaczą”⁹⁸. W każdym razie korumpujący wpływa bezpośrednio na wynik danego zdarzenia sportowego, a duże kwoty stawiane na takie zakłady nikogo nie dziwią, gdyż jest to najbardziej popularny sposób zakładania się przez typujących. Często skorelowany z formą tzw. zakładów na żywo, gdzie w trakcie zdarzenia można osiągnąć jeszcze korzystniejsze kursy, wiedząc, że finalnie skorumpowani zawodnicy przegrają zawody⁹⁹. Ten podstawowy schemat stosuje się we wszystkich dyscyplinach sportowych. Polskim przypadkiem jest sprawa tenisowego turnieju ATP w Sopotcie z 2007 r., kiedy to brytyjska giełda przyjmowania zakładów zaalarmowała o niespotykanym przebiegu pojedynku pomiędzy faworyzowanym Rosjaninem Davidienko a mało znanym Argentyńczykiem Arguello. W zakładach na żywo, mimo że Rosjanin wygrywał mecz, a w związku z tym kurs na jego rywala był bardzo wysoki, postawiono w tym czasie ponad 7 milionów dolarów na wygraną Argentyńczyka. Niebawem Rosjanin zgłosił kontuzję i w związku z tym poddał mecz, w którym prowadził, a zwycięzcą został Arguello. Ostatecznie śledztwo wszczęło Międzynarodowe Stowarzyszenie Tenisistów ATP, ale niczego nie udało się udowodnić. Davidienko podobny manewr powtórzył niedługo potem na turnieju w Petersburgu, a wielu obserwatorów wskazywało na jego powiązania z rosyjską mafią¹⁰⁰. Śledztwa w Polsce nie było, gdyż ten typ korupcji w sporcie nie był wówczas w ogóle uwzględniony w naszym ustawodawstwie.

Przegrana jest wykorzystywana także w innych schematach. Często korumpuje się, aby korumpowana drużyna/zawodnik przegrała/przegrał zawody określonym marginesem – handicapem. Tutaj nie wystarcza już przegrana drużyny, ale istotny jest jej rozmiar, np. dwoma, trzema czy pięcioma golami/punktami.

Innym schematem jest powodowanie, aby przegrywać już do połowy meczu i „utrzymać” ten wynik po przerwie. Taki scenariusz kreuje atrakcyjne, wysokie kursy, gdyż de facto w jednym zakładzie przewiduje się dwa zdarzenia. Ten model jest często wykorzystywany przez korumpujących w Azji, Europie Południowej oraz na Bałkanach¹⁰¹.

Jeszcze innym typem jest przegranie w konkretnej części zawodów sportowych. W piłce nożnej może odnosić się to do wyniku do przerwy, ale też do

⁹⁸ Cyt. za: J. Radomski, *Na mistrzostwach świata*.

⁹⁹ Sportradar Security Services, „World Match-Fixing”, s. 15.

¹⁰⁰ PAP, „Nie tylko w piłce nożnej ustawia się mecze”, <http://www.sportowefakty.pl/tenis/337662/nie-tylko-w-pilce-noznej-ustawia-sie-mecze> [dostęp: 12 II 2015].

¹⁰¹ Sportradar Security Services, „World Match-Fixing”, s. 16.

pierwszego straconego gola lub do jego utraty w konkretnym, wyznaczonym przez zakład fragmencie meczu. W tenisie może dotyczyć przegranej zawodnika w jednym z setów, w koszykówce – w jednej z kwart, w hokeju – jednej z tercji itp. Szczególnie popularne jest manipulowanie przebiegiem pierwszych fragmentów meczów. Wiąże się to z tym, że wiele firm przyjmujących zakłady przed zawodami ma w swojej ofercie takie, dotyczące pierwszego seta, kwarty itp. Kursy odnośnie do innych fragmentów meczu są już raczej dostępne przede wszystkim w formule tzw. zakładów na żywo, a nie każda firma prowadzi zakłady w tej formie. Ponadto taką manipulację dosyć łatwo wytłumaczyć: „zlekceważyliśmy rywala na początku”; „nie weszliśmy dobrze w te zawody”; „przeprowadziliśmy zbyt ciężką rozgrzewkę”; „zabrakło zgrania na początku” lub niezawodne: „rywal nas zaskoczył w pierwszej fazie”. Do tragikomicznej perfekcji w reżyserowaniu przegranej dochodzi w Azji. Przykładem jest spotkanie pierwszej rundy eliminacji do Mistrzostw Świata w piłce nożnej w 2014 r., rozegrane w strefie azjatyckiej pomiędzy Laosem i Kambodżą. Był to dwumecz, więc korumpujący wymyślili, że przegranych będzie dwóch. Jednak byłoby to za proste i zbyt mało dochodowe dla azjatyckich grup przestępczych. Ustalono, że w obu meczach padnie wynik 4:2 dla gospodarzy, co pozwoliło na typowanie dokładnych wyników tych meczów, będące niezwykle dochodowe i atrakcyjne, bo za przewidzenie konkretnego rezultatu – tym bardziej tak nietypowego, oferuje się ogromne kursy. Dnia 29 VI 2011 r. 4:2 przegrał więc Laos, by kilka dni później w meczu rewanżowym w tym samym stosunku bramek przegrała Kambodża¹⁰². Trzeba tu zaznaczyć, że w odróżnieniu od poprzednich schematów manipulacje w takiej formie angażują w proceder korupcyjny obie drużyny. W takim przypadku bardzo często „ustawia się” remis. Czasem korumpuje się, uwzględniając wygraną korumpowanego podmiotu. Dotyczy to sytuacji, kiedy to drużyna bądź zawodnik jest zdecydowanym faworytem rywalizacji sportowej. W tym wypadku ustala się wygraną określonym marginesem punktów nad przeciwnikiem, aby zrealizować obstawiane handicapy – najczęściej reżyseruje się minimalny rozmiar zwycięstwa nad teoretycznie dużo słabszym przeciwnikiem.

Bardzo popularnym schematem działania jest ustawianie liczby goli/punktów uzyskanych w danym zdarzeniu sportowym. Tutaj mniej istotnym jest to, kto wygra zawody, a uwaga korumpujących skupia się na tym, by padła określona liczba goli/punktów. Według badań Hilla średnia liczba bramek, które padają w meczach piłkarskich naznaczonych korupcją związaną z zakładami bukmacherskimi, to 3,38¹⁰³. Taki współczynnik dla najlepszych lig europejskich mieści

¹⁰² Tamże, s. 17.

¹⁰³ D. Hill, *The Insider's guide*, s. 51-54.

się w przedziale 2,5-2,9 gola na mecz¹⁰⁴. Tego typu zakłady mają długą tradycję. Przykładem pokazującym skalę zjawiska jest chociażby afera, jaka wybuchła pod koniec 2013 r. w Anglii. Na kanwie szeregu artykułów śledczych opublikowanych w „Daily Telegraph” oraz „Sun of Sunday” Narodowa Agencja Przestępczości (NCA) aresztowała siedem osób, oskarżając je o korupcję związaną z zakładami bukmacherskimi. Reprezentant Nigerii Sam Sodje, gracz znanych angielskich klubów piłkarskich, m.in. Reading FC oraz Portsmouth FC, wyznał, że aranżował dla piłkarzy występujących na co dzień na boiskach Football League Championship (2. poziom rozgrywkowy w angielskiej piłce) propozycje korupcyjne w zamian za otrzymywanie przez nich żółtych i czerwonych kartek w meczach, w których grali. Wedle niego żółta kartka kosztowała 30 tys. funtów. On sam przyznał się do celowego sprowokowania czerwonej kartki w meczu League One (3. liga angielska) pomiędzy Portsmouth FC a Oldham Athletic, rozegranego 23 II 2013 r. Dwoił się i troił, aby otrzymać czerwoną kartkę w tych zawodach, niemniej jednak sędzia był pobłażliwy wobec jego zachowania, dlatego postanowił dwukrotnie uderzyć jednego z piłkarzy rywali w krocze. Za ten incydent otrzymał 10 tys. funtów kary od federacji oraz pauzował w kilku meczach. Spełnienie scenariusza nakreślonego przez korumpujących go przestępców wzbogaciło jego konto o 70 tys. funtów¹⁰⁵. W toku śledztwa wyszło na jaw, że grupa ustawiała także takie zdarzenia, jak: rzuty różne, rzuty karne oraz liczbę bramek w meczach – w tym dwóch w listopadzie 2013 r. na terenie Wielkiej Brytanii. Nie podano, o jakie zawody chodzi, niemniej w każdym miały paść 4 gole – po dwa w każdej połowie. Wynik końcowy nie był istotny. Ustalono, że korumpującymi byli dwaj „biznesmeni” pochodzący z Singapuru: Krishna Ganeshan (posiada także paszport brytyjski) i Chann Sankaran. Skazano ich na 5 lat więzienia. Wyrok 16 miesięcy pozbawienia wolności w tej sprawie odbywa też 23-letni piłkarz Michael Boateng, który reprezentował barwy klubu Whitehawk FC (6. liga)¹⁰⁶.

Kolejną cechą korupcji bukmacherskiej jest fakt, że przejawia się ona w wielu dyscyplinach sportowych. Częstotliwość występowania tego zjawiska obejmuje zarówno sporty drużynowe, jak i indywidualne. Wiąże się to bezpośrednio z procesem finansowania omawianego rodzaju procederu korupcyjnego. Co do zasady inicjuje go i opłaca zewnętrzny czynnik sprawczy w postaci zorganizowanych grup

¹⁰⁴ D. Dubas-Fisher, „Is the Premier League really the most entertaining league in the world?”, <http://www.mirror.co.uk/sport/football/news/european-big-four-leagues-goals-3513388> [dostęp: 13 II 2015].

¹⁰⁵ Zob. szerzej: M. Prynne, „Ex Premier League players in new match-fixing investigation”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/10503875/Ex-Premier-League-players-in-new-match-fixing-investigation.html> [dostęp: 13 II 2015].

¹⁰⁶ C. Duffin, „Businessmen jailed for five years over match-fixing scandal”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/10914440/Businessmen-jailed-for-five-years-over-match-fixing-scandal.html> [dostęp: 13 II 2015].

przestępczych. W związku z tym pieniądze na takie działania pochodzą spoza środowiska sportowego, dlatego nie ma potrzeby generowania środków finansowych na tę korupcję przez podmioty biorące udział w rywalizacji sportowej. Stąd celem korumpujących będą nie tylko popularne sporty drużynowe, ale także te niszowe oraz sporty indywidualne, gdyż i na takie zdarzenia przyjmowane są zakłady.

Zestawienie otwiera piłka nożna. Nic w tym dziwnego, gdyż szacuje się, że ponad 50 procent zawieranych zakładów dotyczy meczów piłkarskich¹⁰⁷. Dyrektor komórki bezpieczeństwa FIFA Ralf Mutschke stwierdził, iż w okresie od 1 VI 2012 r. do 31 V 2013 r. korupcję bukmacherską w rozgrywkach piłkarskich odnotowano w ponad 70 krajach na wszystkich kontynentach świata¹⁰⁸. Jedno ze śledztw Międzynarodowej Organizacji Policji (INTERPOL) ujawniło 425 podejrzanych, którzy poprzez wzajemną sieć relacji oraz powiązań ustawiali mecze piłkarskie m.in. w piętnastu europejskich państwach¹⁰⁹. Z ankiet przeprowadzonych w 2012 r. przez FIFPro (Międzynarodowa Federacja Piłkarzy Zawodowych) wśród piłkarzy w krajach Europy Środkowo-Wschodniej wynika, że 11,9 procent z nich próbowano przekupić w celu ustawienia wyniku meczu, a ponad 23 procent wyraziło świadomość korupcji toczącej rozgrywkę, w których uczestniczą. W badaniu tym nie rozróżniono dwóch podstawowych typów korupcji w sporcie, niemniej jednak aż 38,6 procent graczy, których próbowano przekupić, doświadczyło przy tym aktów przemocy – co charakterystyczne jest dla korupcji bukmacherskiej¹¹⁰. Jeszcze ciekawsze wnioski płyną z badania przeprowadzonego w 2014 r., w którym brało udział ponad 1500 piłkarzy z ośmiu krajów Europy. Jedno z pytań brzmiało: „Kto, według Ciebie, jest głównym inicjatorem procederu korupcyjnego, gdy mecz jest ustawiony?”. Kategoria, którą można określić jako czynnik zewnętrzny (w ankiecie: członkowie grup kryminalnych, bukmacherzy i byli zawodnicy), uzyskiwała wysokie wyniki procentowe wskazań: Anglia (26 procent), Finlandia (43 procent), Grecja (20 procent), Węgry (52 procent), Włochy (44 procent), Rumunia (21 procent), Szkocja (34 procent), Słowenia (42 procent)¹¹¹. Powyższe może świadczyć o skali zjawiska korupcji w sporcie związanej z zakładami bukmacherskimi w rozgrywkach piłkarskich. Dokonując

¹⁰⁷ H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

¹⁰⁸ Interpol, „Match-fixing in Football. Training Needs Assessment 2013”, s. 11, http://www.interpol.int/content/download/22042/207247/version/4/file/E%20TNA%202013_FINAL.pdf [dostęp: 18 II 2015].

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ FIFPro, „FIFPro Black Book Eastern Europe”, s. 12-13, <http://www.lefigaro.fr/assets/pdf/fifpro.pdf> [dostęp: 20 II 2015].

¹¹¹ Zob. szerzej: A. Harvey, H. Levi, „Don't Fix It! Players' Questionnaire”, s. 17-86, <http://www.fifpro.org/attachments/article/5362/Don%27t%20Fix%20It%20-%20Players%20Questionnaire%20Results%20and%20Analysis.pdf> [dostęp: 20 II 2015].

kwerendy materiałów ujawnionych przypadków tego problemu w odniesieniu do piłki nożnej, nie sposób zliczyć państw, w których on wystąpił. Ze względu na fakt, że jest to zjawisko wykorzystujące globalizację i nowe technologie, przejawia się nawet w regionach o niskich wskaźnikach zagrożenia korupcją. Przeglądając ranking Transparency International „Corruption Perceptions Index 2014”, trzeba z przykrością stwierdzić, że korupcja bukmacherska w kontekście piłki nożnej objawiła się w każdym z krajów pierwszej dwudziestki zestawienia (brak informacji o Barbadosie – jednak problem ten dotknął tam krykieta)¹¹².

Niniejsza forma korupcji występuje także w innych sportach drużynowych. W kilku ostatnich latach światło dzienne ujrzały rozliczne afery w krykiecie. Dyscyplina ta stała się intratnym celem dla korumpujących ze względu na dużą jej popularność w krajach Brytyjskiej Wspólnoty Narodów oraz państwach azjatyckich – a więc na terenach będących matnią dla korupcji bukmacherskiej. Rokrocznie wybuchają skandale z udziałem zespołów reprezentujących Indie, Pakistan, RPA oraz Bangladesz¹¹³. Manipuluje się meczami krajowymi oraz międzynarodowymi. Dla przykładu były kapitan reprezentacji Pakistanu Salman Butt został skazany przez londyński sąd na dwa lata i osiem miesięcy pozbawienia wolności za manipulacje w meczu z Anglią rozegranym w sierpniu 2010 r. Wyroki otrzymało też trzech innych zawodników Pakistanu, którzy grali w tych zawodach¹¹⁴. Olbrzymie wątpliwości dotyczą przebiegu wielu spotkań Mistrzostw Świata rozegranych w 2011 r. na terenie Indii, Sri Lanki i Bangladeszu. Istnieją podejrzenia, że od strony zakładów bukmacherskich ustawiono nawet półfinał o wielkim ładunku polityczno-społecznym, pomiędzy Indiami a Pakistanem, niemniej jednak odmówiono śledztwa w tej sprawie¹¹⁵. Za jednego z głównych rozgrywających na tym terenie uznawany jest Dawood Ibrahim – przywódca zorganizowanej grupy przestępczej D-Company powstałej w Bombaju¹¹⁶. Terrorysta nr 3 na liście dziesięciu najbardziej poszukiwanych Federalnego Biura Śledczego (FBI) z 2011 r. Przypisuje się mu m.in. zorganizowanie zamachu w Bombaju w 1993 r. Zginęło wówczas 257 osób¹¹⁷. W sierpniu 2013 r. został jednym z 39

¹¹² Transparency International, „Corruption Perceptions Index 2014”, <https://www.transparency.org/cpi2014> [dostęp: 20 II 2015].

¹¹³ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 7.

¹¹⁴ BBC News, „Salman Butt and Pakistan bowlers jailed for no-ball plot”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-15573463> [dostęp: 24 II 2015].

¹¹⁵ Zob. szerzej: „Inside The Dark World of Match Fixing”, „India Today”, <https://cricket.yahoo.com/news/inside-the-dark-world-of-match-fixing-071541437.html?page=all> [dostęp: 24 II 2015].

¹¹⁶ Zob. szerzej: E. Hawkins, *Bookie, Gambler, Fixer, Spy*, London 2012, s. 11–16.

¹¹⁷ Zob. szerzej: BBC News, „The shadow over cricket”, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6493937.stm> [dostęp: 24 II 2015].

oskarżonych za udział w korupcji bukmacherskiej w indyjskiej lidze krykieta¹¹⁸. Prawdopodobnie ukrywa się na pograniczu Pakistanu i Afganistanu. W każdym razie podobne przypadki – w kontekście globalizacji – dotyczą już ligi europejskiej. Wyrokiem z 12 I 2012 r. na cztery miesiące więzienia skazano Mervyna Westfielda, gracza angielskiego klubu Essex, za przyjęcie propozycji korupcyjnej w wysokości 6 tys. funtów za realizację określonego scenariusza punktowego, wykorzystanego na rynkach zakładów sportowych¹¹⁹.

Takie zdarzenia dotyczą również innych gier zespołowych. W koszykówce proceder ten dotyczy rozgrywek uczelnianych NCAA w Stanach Zjednoczonych (dwie afery w 2012 r.). Objawił się on także w najlepszej koszykarskiej lidze świata National Basketball Association (NBA), gdzie sędzia Tim Donaghty w latach 2005–2007 obstawiał zakłady, pozostając przy tym w kontakcie z członkami grup przestępczych i następnie manipulował prowadzonymi przez siebie zawodami¹²⁰. W latach 2009–2011 ustawiano mecze siatkówki w Korei Południowej. Odbywało się to nie tylko w lidze męskiej, ale także żeńskiej i młodzieżowej (siedemnastolatków). Oskarżono łącznie piętnaścioro graczy, pięć podmiotów organizujących zakłady i jedną firmę z sektora bankowego. Korumpujący wybierali zawodników ze słabych zespołów i płacili im za to, aby realizowali określone handicapy (przegrywali jeszcze większą liczbą punktów, niż szacowano to przed meczem w ofertach zakładów bukmacherskich)¹²¹. Identyczne afery wybuchły tam w 2011 r. w piłce nożnej, koszykówce oraz baseballu¹²².

Piłką ręczną wstrząsnął skandal związany z francuską legendą tego sportu Nikola Karabaticiem oraz jego zespołem Montpellier. Raport opublikowany przez prokuratora liczy 79 stron i zawiera zarzuty odnośnie do meczu Montpellier–Cesson (28:31) z maja 2012 r. Postawiono je piętnastu osobom, w tym sześciu piłkarzom ręcznym ówczesnego mistrza Francji oraz ich partnerkom. Oskarża się ich o to, że w ostatniej kolejce sezonu, kiedy to mieli już zapewniony tytuł mistrzowski, celowo przegrali pierwszą połowę meczu (12:15), aby odnieść korzyść z tego tytułu w zakładach bukmacherskich. Na ten mało prawdopodobny rezultat na zakład o wynik do połowy odnotowano nienaturalne stawki w łącznej

¹¹⁸ IBNLive, „IPL spot fixing: Court issues NBWs against 3 aides of Dawood Ibrahim”, <http://ibnlive.in.com/news/cricketnext/ipl-spot-fixing-court-issues-nbws-against-3-aides-of-dawood-ibrahim/416137-78.html> [dostęp: 24 II 2015].

¹¹⁹ BBC News, „Mervyn Westfield jailed for four months over cricket scam”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-17078860> [dostęp: 24 II 2015].

¹²⁰ Zob. szerzej: ESPN, „Donaghty under investigation for betting on NBA games”, <http://sports.espn.go.com/nba/news/story?id=2943095> [dostęp: 24 II 2015].

¹²¹ W. Bing, *A Case Study on The Match Fixing in Korea Pro Sports*, „International Journal of Digital Content Technology and its Applications” 2013, Vol. 7, nr 13, s. 361.

¹²² Tamże, s. 360–362.

kwocie 80 tys. euro. Zakłady zawarły w imieniu zawodników bliskie im osoby. Większość przyznała się do stawiania zakładów, ale wszyscy wykluczają, jakoby działali w zмовie. Proces rozpoczął się w połowie lutego i w jego rezultacie piłkarzy ręcznych skazano na karę grzywny¹²³. Omawiane zjawisko wystąpiło w ostatnich latach także m.in. w futbolu amerykańskim, hokeju (USA) oraz rugby (Australia)¹²⁴.

Obszarem narażonym na ten typ korupcji są sporty indywidualne. Oprócz oczywistego powodu, że i na takie zdarzenia przyjmowane są zakłady, wydaje się, iż istotną rolę odgrywa również charakter rywalizacji indywidualnej. Chodzi o to, że wynik sportowy zależy tutaj wyłącznie od jednego sportowca. W związku z tym wystarczy skorumpować tylko jedno ogniwo, aby mieć dużą pewność co do skutecznej realizacji procederu. Poza tym to także sam zawodnik może praktycznie niezauważalnie dla opinii publicznej inicjować swoje nieuczciwe zachowanie, aby uzyskiwać z tego tytułu zyski z zakładów. Mogą one w pewnym stopniu pokrywać np. wydatki ponoszone przez poszczególnych zawodników na podróże, sprzęt czy obozy treningowe. Nie musi się to przecież wiązać z przegraną, bo można manipulować przebiegiem poszczególnych elementów gry, co zostało już szeroko wyjaśnione. Problem ten jak na dłoni widać w tenisie ziemnym. Przede wszystkim w wyniku bardzo zaawansowanej komercjalizacji dyscypliny stale powiększa się dysproporcja finansowa między najlepszymi graczami a ich bezpośrednim zapleczem. Ekspert tenisowy Karol Stopa zauważa, że 1 procent grających dziś tenisistów (najlepsza pięćdziesiątka rankingu męskiego) inkasuje 60 procent kwot generowanych przez całą rywalizację. Z kolei pierwsza dwudziątka piątka rankingu kobiet „kasuje” ponad 50 procent wszystkich środków w puli¹²⁵. Dla pozostałych tenisistów i tenisistek (mniej więcej 7 tysięcy osób) pieniędzy nie starcza nawet na utrzymanie. Z racji tego nawet najbardziej uzdolnionym graczom młodego pokolenia trudno przebić się na „tenisowe salony”¹²⁶. By zdobyć punkty do rankingu, zmuszeni są praktycznie tydzień w tydzień brać udział w deficytowych turniejach niższego szczebla odbywających się na całym globie. Oczywiście na takie zawody również przyjmowane są zakłady. Stają się więc idealnym celem dla korumpujących, ale także sami inicjują takie praktyki, aby zapewnić finansowanie swojego funkcjonowania w pędzącej karuzeli. Mistrz olimpijski z Londynu (2012) oraz aktualny nr 3 rankingu, Szkot Andy Murray,

¹²³ Ł. Godlewski, „Nikola Karabatic i jego koledzy staną przed sądem. Ustawili mecz?”, http://www.sport.pl/reczna/1,64983,17385889,Nikola_Karabatic_i_jego_koledzy_stana_przed_sadem_.html [dostęp: 24 II 2015].

¹²⁴ SportAccord, „Integrity in Sport”, s. 7-10.

¹²⁵ K. Stopa, „Głodni w raj”, <http://rotacjaawsteczna.blog.pl/2014/12/29/glodni-w-raju> [dostęp: 26 II 2015].

¹²⁶ Tamże.

komentując korupcję bukmacherską, powiedział, że jest to rozczarowujące, ale wszyscy wiedzą, iż tak jest. Dodał: „Kariera trwa prawdopodobnie tylko dziesięć lub dwanaście lat, i trzeba zarobić na całe życie, kiedy się jeszcze gra. Są ludzie, którzy startują w turniejach każdego tygodnia i za odpadnięcie w pierwszej rundzie dostają 2,5 tys. euro – oni muszą opłacić swoje bilety lotnicze”¹²⁷. Ponadto tenis cechuje się specyficznym systemem punktowym, który jest wyjątkowy i czyni ten sport bardzo emocjonującym, gdyż niemal zawsze jest szansa na odwrócenie biegu rywalizacji. Sprzyja to jednak manipulacjom. Dane firmy Sportradar, monitorującej rynek zakładów sportowych, wskazują, że 90 procent zakładów na tenis stawianych jest w formule „zakładów na żywo”, czyli w toku danej rozgrywki. Dla porównania w przypadku meczu piłki nożnej współczynnik ten wynosi mniej więcej 70 procent¹²⁸. Tenisista amerykański Patrick McEnroe, brat legendy tenisa Johna, stwierdził, że „tenis jest bardzo łatwo zmanipulować. Mogę przegrać mecz w taki sposób, że nigdy nic nie będzie wiadomo”¹²⁹. Takie przypadki można mnożyć. Oprócz opisanej już sprawy Davidienki na turnieju w Sopocie w 2007 r. szacuje się, że nawet kilkunastu graczy czołowej pięćdziesiątki rankingu może być zamieszanych w omawiany rodzaj korupcji¹³⁰. Niektórzy obserwatorzy tenisa twierdzą, że organizacja Tennis Integrity Unit (TIU) powołana w sierpniu 2008 r. w celu walki z tym zjawiskiem nie publikuje oficjalnych raportów oraz szczegółów związanych z badanymi przez siebie aferami w obawie przed utratą sponsorów i zaufania kibiców do dyscypliny¹³¹. Dlatego woli skupiać się na nieprawidłowościach w turniejach z udziałem zawodników zajmujących dalsze miejsca w rankingu.

Wyniki jej działalności wstrząsnęły w ostatnim czasie środowiskiem tenisa w Polsce. Na mocy przeprowadzonego postępowania TIU ukarała dwóch młodych polskich tenisistów: Piotra Gadomskiego (24 lata, 908. miejsce w rankingu tenisistów) i Arkadiusza Kocylę (21 lat, 898. miejsce), dyskwalifikacją na odpowiednio 7 i 5 lat oraz grzywną w wysokości 15 tys. dolarów za złamanie zasad programu antykorupcyjnego¹³². Zarzuca się im naruszenie następujących punktów regula-

¹²⁷ Cyt. za: P. Hrubby, „Does tennis have a gambling problem?”, <http://www.sportsonearth.com/article/51670382> [dostęp: 26 II 2015].

¹²⁸ Institute of International and Strategic Relations, „*Sports betting*”, s. 38.

¹²⁹ Cyt. za: J. Drape, „Inquiry into match fixing is the talk of tennis”, <http://www.nytimes.com/2007/11/25/sports/25iht-TENNIS.1.8467015.html> [dostęp: 26 II 2015].

¹³⁰ Zob. szerzej: N. Harris, „Match-fixing experts fear corrupt stars will be playing at Wimbledon”, <http://www.dailymail.co.uk/sport/tennis/article-2338054/Match-fixing-experts-fear-corrupt-tennis-players-playing-Wimbledon-Championships.html> [dostęp: 26 II 2015].

¹³¹ Tamże.

¹³² Tennis Integrity Unit, „Tennis players Gadomski and Kocyla suspended and fined for breaches of the Tennis Anti-Corruption Program”, s. 1-2, <http://www.tennisintegrityunit.com>.

minu: „ukartowanie lub wpływanie na ukartowanie wyniku”; „dopuszczenie się korupcyjnego wykroczenia”. Ponadto Gadomskiemu zarzuca się też „zabieganie u innego zawodnika (lub wpływanie na niego) o to, aby nie grał na sto procent swoich możliwości” oraz „nagabywanie lub przyjmowanie pieniędzy lub innych korzyści z zamiarem negatywnego wpłynięcia na zawodnika”. Drugiemu z nich – „oferowanie pieniędzy lub innych korzyści w zamian za wpłynięcie na wynik meczu”¹³³. Wedle nieoficjalnych informacji do zdarzeń tych doszło w latach 2012-2013 podczas serii turniejów niższego szczebla rozgrywanych na terenie Chin i Hongkongu¹³⁴. *Modus operandi* oraz miejsce popełnienia zarzuczanych im czynów pokrywają się z opisanymi wcześniej cechami charakterystycznymi dla korupcji bukmacherskiej. Obaj zawodnicy zaprzeczają i zapowiadają odwołanie do Sportowego Sądu Arbitrażowego w Lozannie. Jak dotychczas nie wszczęto na tej podstawie postępowania prawnego w Polsce. Inne „przykłady” to m.in.: austriacki gracz Daniel Kollerer – dożywotnio zdyskwalifikowany w maju 2011 r. za manipulowanie meczami powiązane z zakładami bukmacherskimi; Serb David Savić (2011); Rosjanin Siergiej Krotiuk (2013); Włoch Alessio di Mauro (2007); Francuz Morgan Lamri (2014 – pełnił też funkcję sędziego i zarzuty dotyczą wpływania na wyniki meczów poprzez ułatwianie zawodnikom gry bez pełnego zaangażowania i obstawianie ustalonych wyników); Australijczyk Nick Lindahl (2014). Aktualny lider rankingu Serb Novak Đoković przyznał, że w 2006 r. odrzucił propozycję przyjęcia 200 tys. dolarów w zamian za przegranie pierwszej rundy turnieju w Petersburgu¹³⁵. Zbliżone mechanizmy wykorzystuje się w innych sportach indywidualnych. Najwięcej ujawnionych przypadków dotyczy takich dyscyplin, jak: snooker, boks, badminton, bowls oraz wyścigi konne.

Ostatnią cechą omawianego typu korupcji w sporcie, którą chciałbym podkreślić, jest zewnętrzny czynnik sprawczy. Oznacza to, że w większości przypadków inicjują ją podmioty spoza środowiska sportowego. Afery te mają przeważnie zewnętrzne przyczyny, materializowane w obszarze rynku zakładów bukmacherskich. Opierając się na statystykach Hilla, który uwzględnił 70 przypadków korupcji w piłce nożnej związanej z zakładami bukmacherskimi, w 86,4 procent z nich zjawisko to kreowały zorganizowane grupy przestępcze – grupy kryminalne, włącznie bukmacherzy oraz gracze. Zaledwie pozostały procent takich

com/downloads/20150910180041-gadomski-and-kocyla-tiu-media-statement.pdf [dostęp: 14 IX 2015].

¹³³ Cyt. za: tamże.

¹³⁴ A. Cichy, *Gadomski*: „Ta sprawa jest mi obca”, <http://www.tenisklub.pl/aktualnosci/polska/26737/gadomski-ta-sprawa-jest-mi-obca> [dostęp: 14 IX 2015].

¹³⁵ „Djokovic was offered £110,000 to throw match”, *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/sport/2007/sep/25/tennis.sport> [dostęp: 26 II 2015].

sytuacji przypisano zawodnikom¹³⁶. Powyższy fakt jest fundamentem rozważań zawartych w niniejszym artykule, w związku z czym geneza, powody i skala obecności grup przestępczych zostały już szeroko omówione w różnych jego wątkach. Do pełnego obrazu brakuje tylko analizy metod wpływu korumpujących na wykonawców określonego przez nich scenariusza korupcyjnego. W literaturze wymienia się dwie fazy takiego procesu.

Pierwsza faza realizacji scenariusza korupcyjnego polega na zbudowaniu partnerskiej relacji na linii korumpujący-zawodnik (niekiedy sędzia zawodów)¹³⁷. Na tym etapie środowiska przestępcze wyszukują w środowisku sportowym jednostki potencjalnie zainteresowane – z różnych powodów – „owocami” korupcji, które są niejako uniwersalne: chodzi tu m.in. o pieniądze, dobra materialne i kwestie towarzyskie. Z kwerendy materiałów wynika, że wiele takich zdarzeń miało początek w problemach zawodników z nałogami – przede wszystkim z hazardem. Tacy sportowcy często nieświadomie przekraczają pewną niewidzialną granicę, np. biorąc udział w nielegalnych zakładach czy wizytując kasyna pełne gości z różnych warstw społecznych, i sami wpadają w szpony korumpujących. Taką genezę ma chociażby afera, która wstrząsnęła niemieckimi rozgrywkami piłkarskimi w 2005 r. Udowodniono, że młody sędzia Robert Hoyzer manipulował przebiegiem kilku prowadzonych przez siebie spotkań – wpływał na ich wyniki, rozmyślnie dyktował niesłuszne rzuty karne i karał zawodników czerwonymi kartkami. W toku śledztwa ustalono, że był on niemal codziennym gościem w restauracji Café King prowadzonej w centrum Berlina przez chorwackich braci Ante, Milana i Filipa Sapina. Umożliwiali oni zawieranie nielegalnych zakładów i organizowali ustawianie meczów w celu osiągnięcia zysków z tego tytułu¹³⁸. Policja znalazła tam dwa zaświadczenia o wygranych na niemal 3 miliony euro. Zatrzymano 25 osób – w tym czterech sędziów oraz czternastu piłkarzy. Hoyzer przyznał się do winy, przekazał też informacje o korupcji bukmacherskiej obejmującej Niemcy, Austrię, Turcję i Grecję. Ujawnił, że ustawiono m.in. mecz rozegrany w ramach Pucharu UEFA pomiędzy Panioniosesem Ateny a Dinamo Tbilisi. Śledztwo przeprowadzone w Grecji nie potwierdziło jednak tych informacji. Skazano go na dwa lata i pięć miesięcy pozbawienia wolności¹³⁹. Głównym korumpującym uznano Ante Sapinę (dwa lata i jednaście miesięcy więzienia), niemniej jednak wyrok usłyszeli też jego bracia Milan (szesnaście miesięcy) oraz Filip (rok). Były to jedyne kary pozbawienia wolności w tym procesie. Co ciekawe, po opuszczeniu zakładu karnego ponownie rozkręcili ten rodzinny biznes. Zakończył się on aktem oskar-

¹³⁶ D. Hill, *The Insider's guide*, s. 38.

¹³⁷ Tamże, s. 139-141.

¹³⁸ Tenże, *The Fix*, s. 167-170.

¹³⁹ S. Szczepiek, *Piłka w kajdankach*.

żenia prokuratury w Bochum w 2009 r. Tym razem oskarżono ich o ustawienie ponad 200 meczów w dziewięciu europejskich krajach – w tym 32 zawodów rozegranych na terenie Niemiec oraz kilku meczów Ligi Mistrzów i Ligi Europy sezonu 2009/2010¹⁴⁰. Ante Sapina odsiada obecnie wyrok 5,5 roku więzienia zasądzony w tej sprawie¹⁴¹. Należy podkreślić, że bracia ściśle współpracowali z gangami azjatyckimi koordynującymi biznes. W ostatnich latach zauważa się coraz większą aktywność regionalnych i krajowych grup przestępczych w tym obszarze. Wskazuje się między innymi na wspólne działania mafii rosyjskiej, bułgarskiej i serbskiej z włoską Camorra; tureckiej oraz chorwackiej w Niemczech oraz albańskiej w Belgii. Wszyscy współdziałają z chińskimi *triadami* oraz gangami z Azji Południowo-Wschodniej jako największymi „graczami” w omawianym sektorze przestępczym¹⁴².

Oczywiście trzeba mieć tutaj na względzie także cały szereg zjawisk związanych z rolą pieniądza w sporcie, jego komercjalizacją i dysproporcjami finansowymi na różnych szczeblach rozgrywek sportowych. – Pieniądz niby zawsze rządził, ale teraz w tym wspaniałym świecie wynalazków i techniki jego potęga stała się zupełnie przygniatająca – stwierdził w jednym z wywiadów legendarny komentator Bohdan Tomaszewski¹⁴³. Wchodzimy tutaj już w bardziej sformalizowany wymiar budowania partnerskich relacji i metod wpływu. Jednym z jaskrawych przykładów są przejęcia klubów sportowych przez tajemniczych inwestorów, którzy następnie kreują zachowania korupcyjne, występując przy tym w nadrzędnej roli w relacji pracodawca-pracobiorca. Ten scenariusz wykorzystano między innymi w Belgii, Szwajcarii oraz Finlandii, gdzie tajemniczy, głównie azjatyccy inwestorzy przejmowali kluby, aby następnie przy pomocy swoich zawodników manipulować meczami drużyn w celu czerpania maksymalnych zysków w zakładach bukmacherskich¹⁴⁴.

Jeśli prawdą okażą się doniesienia mediów, to podobną metodą posłużono się w wątku pierwszoligowego klubu piłkarskiego Flota Świnoujście. Byłby to pierwszy ujawniony przypadek polskiego klubu sportowego zamieszanego w korupcję

¹⁴⁰ Zob. szerzej: „Die gekauften Tore der Profikicker”, „Süddeutsche Zeitung”, <http://www.sueddeutsche.de/sport/wettskandal-im-fussball-die-gekauften-tore-der-profikicker-1.151061> [dostęp: 27 II 2015].

¹⁴¹ M. Zuvela, „Match-fixing kingpin sentenced to over five years in prison”, <http://www.dw.de/match-fixing-kingpin-sentenced-to-over-five-years-in-prison/a-15091091> [dostęp: 27 II 2015].

¹⁴² H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

¹⁴³ Cyt. za: M. Petruczenko, Bohdan Tomaszewski: „Dziś sport smakuje inaczej”, <http://eurosport.onet.pl/lekkoatletyka/bohdan-tomaszewski-dzis-sport-smakuje-inaczej/y14fm> [dostęp: 27 II 2015].

¹⁴⁴ Zob. szerzej: Sportradar Security Services, „World Match Fixing”, s. 23.

bukmacherską¹⁴⁵. Sprawa dotyczy meczów sparingowych (przedsezonowych) klubu, w których odnotowano niespotykane duże stawki obstawiane na wynik do połowy/końca meczu. Dla przykładu w meczu rozegranym na terenie Niemiec 28 I 2015 r. z 4-ligowym klubem SV Babelsberg 03 stawiono duże kwoty na to, że do połowy meczu Flota będzie wygrywać z przeciwnikiem, po czym przegra cały mecz w drugiej połowie. Drużyną od nowego roku opiekował się anonimowy trenerski duet pochodzący z Rumunii, zatrudniony przez równie anonimowego inwestora o pochodzeniu rumuńsko-izraelskim, który miał wydzwignąć klub z tarapatów finansowych. Do przerwy Flota wygrywała 1:0, a w jej składzie grali polscy zawodnicy będący w tym klubie przed zmianami właścicielskimi. Po przerwie na boisku został tylko jeden Polak, a wprowadzono 10 zawodników z Rumunii i Mołdawii, których szkoleniowcy podobno chcieli przetestować, czy będą stanowili wzmocnienie dla drużyny. Flota przegrała mecz 2:4, a testowani zawodnicy pojechali na kolejne wojaże z klubem – tym razem w celu rozegrania mało znaczących meczów towarzyskich w Hiszpanii, których przebieg także był bardzo wątpliwy. Na wszystkie te sparingowe gry przyjmowane były zakłady. W odniesieniu do zawodów w Niemczech tamtejsza prokuratura wszczęła śledztwo i poinformowała UEFA o swoich ustaleniach. Przekazano je również do PZPN, który wszczął postępowanie dyscyplinarne w tej sprawie¹⁴⁶. Dnia 16 II 2015 r. rzecznik dyscyplinarny PZPN po przeanalizowaniu materiałów z postępowania wydał zakaz reprezentowania Floty Świnoujście przez menadżera Christiana Stechera oraz trenerów Laurentiu Tudora oraz Valentina Ivana¹⁴⁷. Niestety, biorąc pod uwagę realia wymiaru sprawiedliwości w Polsce, finał tej sprawy nie był zaskoczeniem. Polska prokuratura odmówiła wszczęcia śledztwa w tej sprawie, tłumacząc się, że brakuje jej dowodów, oraz kuriozalnie dodając iż wyżej wymienieni panowie to obywatele obcych krajów. PZPN stwierdził, że nie ma kogo ukarać, gdyż podejrzani wyjechali z Polski, a Flota Świnoujście po likwidacji rozpoczęła sezon piłkarski 2015/2016 w rozgrywkach A klasy (7. poziom rozgrywkowy). Postępowanie trwa jeszcze w Niemczech i tamtejszym organom ścigania udało się ustalić, że tajemniczym inwestorem był obywatel Izraela Gil Szalita, zameldowany na Seszelach, a postawiona kwota pieniędzy liczona była w sześciocyfrowych sumach¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Zob. szerzej: Weszło, „Czy Flota Świnoujście ustawiła zimowe mecze towarzyskie?”, <http://weszlo.com/2015/02/14/czy-flota-swinoujście-ustawiła-zimowe-mecze-towarzyskie> [dostęp: 4 III 2015].

¹⁴⁶ PZPN, „Komunikat Polskiego Związku Piłki Nożnej”, <https://www.pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2015-02-15/komunikat-polskiego-zwiazku-pilki-noznej> [dostęp: 4 III 2015].

¹⁴⁷ Tenże, „Komunikat Rzecznika Dyscyplinarnego PZPN”, <https://www.pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2015-02-16/komunikat-rzecznika-dyscyplinarnego-pzpn> [dostęp: 4 III 2015].

¹⁴⁸ Ł. Cielemecki, „Bandyści ustawili mecz Floty i są bezkarni. Na zakładach mogli wygrać mi-

Druga faza procesu wpływu korumpujących na wykonawców danego scenariusza korupcyjnego wiąże się z użyciem przemocy. Gdy zbudowana została już relacja partnerska na linii korumpujący-zawodnik (względnie osoba mająca wpływ na przebieg rywalizacji), to kiedy zawodnik chce jednak wycofać się z podjętego już procederu bądź nie jest w stanie zrealizować kolejnych propozycji, wówczas pojawia się przemoc¹⁴⁹. Z kolei relacje wewnątrz podmiotów korumpujących, członków zorganizowanych grup przestępczych, opierają się przede wszystkim na hierarchiczności i przemocy¹⁵⁰. Niniejsze przedstawię za pomocą dwóch wybranych wątków.

Pierwszy wątek dotyczy zdarzeń, które zapoczątkowały śledztwo w sprawie korupcji bukmacherskiej we włoskim futbolu w 2011 roku. Akt prokuratorski w tej sprawie liczy już ponad 130 oskarżonych m.in. piłkarzy i trenerów z drużyn od najwyższego szczebla rozgrywek (Serie A) po czwarty poziom rozgrywkowy (Serie C2). Jednym z nich jest obecny trener reprezentacji Włoch w piłce nożnej Antonio Conte. Wielowątkowe śledztwo trwające cztery lata wskazuje na olbrzymią skalę tego zjawiska inicjowanego przez ponadnarodową strukturę, której szczyt znajdował się w Singapurze, a uosabia go Tan Seet Eng, ps. The Boss. Ścigany jest on nie tylko przez Włochy, ale też przez Finlandię i Węgry za udział w identycznych aferach na terenie tych państw¹⁵¹. Był kilkakrotnie aresztowany, jednakże Singapur nie uznaje większości kierowanych pod jego adresem zarzutów oraz nie ma zobowiązań w postaci umowy ekstradycyjnej¹⁵². W każdym razie przy pomocy członków *triad* oraz baz operacyjnych ulokowanych w Europie Wschodniej nawiązał on współpracę z włoskimi grupami przestępczymi w celu ustawiania meczów. Jeden z jego ludzi – Choo Beng Huat, w latach 2009–2010 wykonał 26 lotów pomiędzy Singapurem a Mediolanem, przewożąc prawdopodobnie gotówkę dla członków lokalnych organizacji przestępczych oraz służącą do prowadzenia procederu korupcyjnego. Z jednego z takich lotów pozostał protokół, z którego wynika, że kiedy wylądował we Włoszech, jego bagaże ważyły dziewięć kg, a kiedy po sześciu godzinach odlatywał z powrotem, wartość ta nie przekraczała ośmiu kg. Różnicę miała stanowić waga gotówki pozostawionej w Mediolanie. Korzystano też z transakcji bezgotówkowych poprzez szereg spółek

liony dolarów”, <http://eurosport.onet.pl/pilka-nozna/bandy-ci-ustawili-mecz-floty-i-sa-bez-karni-na-zakladach-mogli-wygrac-miliony-dolarow/bp1xxw> [dostęp: 15 VIII 2015].

¹⁴⁹ D. Hill, *The Insider's guide*, s. 139–141.

¹⁵⁰ Tamże, s. 157.

¹⁵¹ M. Mensurati, G. Foschini, „Calcioscommesse: pm Cremona chiude indagini. Verso il rinvio a giudizio per 130”, http://www.repubblica.it/sport/calcio/2015/02/09/news/calcioscommesse_chiuse_indagini_per_130-106878239 [dostęp: 5 III 2015].

¹⁵² J. Fisher, „Singapore match-fixing boss faces indefinite limbo”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-24238681> [dostęp: 5 III 2015].

np. formalnie zlokalizowanych na terenie Panamy¹⁵³. Cała afera ujrzała światło dzienne, gdy władze klubu Cremonese zawiadomiły policję o problemach zdrowotnych swoich piłkarzy po wygranym 2:0 meczu z Paganese, rozegranym 14 XI 2010 r. w ramach rozgrywek 3. ligi włoskiej. Piłkarze Cremonese, schodząc do szatni po końcowym gwizdku, śniali się na nogach, a jeden z nich spowodował kilka godzin później groźny wypadek samochodowy. Śledczy zdecydowali, aby założyć podsłuch kilku graczom drużyny, i to właśnie on doprowadził później do odkrycia tej skali korupcji. Okazało się, że w przerwie meczu bramkarz Cremonese Marco Paolini wsypał do bidonów swoich kolegów środek usypiający, aby wygrać obstawiony przez siebie zakład. Ten zarabiający ponad 100 tys. euro rocznie zawodnik od jakiegoś czasu był uzależniony od hazardu i obstawiał, z czasem na kredyt, u lokalnego bukmachera. Gdy dług osiągnął wartość jego rocznych zarobków, bukmacher zwrócił się do niego słowami: „Ustawimy jeden lub dwa mecze, uregulujesz długi i nadal będziemy przyjaciółmi”¹⁵⁴. Gdy na początku nie chciał tego zrobić, zaczęto do niego wydzwaniać z informacjami, co robi jego żona i dzieci. Zastraszony zgodził się i wsypał środek, niemniej jednak jego drużyna mecz wygrała. Po meczu zadzwonili do niego ludzie z Azji, z którymi jego bukmacher współpracował w procederze korupcji. „Dzisiaj straciliśmy przez ciebie 3 miliony euro, 2 miliony euro, milion euro w Azji i Chinach” – usłyszał w słuchawce. „Nie wiedziałem, o czym mówią” – stwierdził Marco Paolini¹⁵⁵. Tego zawodnika uratowało prawdopodobnie to, że szybko aresztowano go za czyny korupcyjne i jednocześnie objęto ochroną. Obrazuje to rozmowa podsłuchana w toku tego śledztwa w kontekście innego 3-ligowego meczu Juve Stabia-Sorrento Calcio. Dwóch członków Camorry rozmawiało o tym, że zapłacili jednemu z zawodników 30 tys. euro, aby wygrała Juve Stabia. Ten powiadomił bramkarza gości, który propozycję przyjął, i jednocześnie sam obstawił taki zakład. „Świetnie, ale nie damy się wyrolować dwóm drobnym piłkarzom. Daliśmy im pieniądze. Dobrze. Jeśli mecz nie zakończy się zwycięstwem Juve Stabia, zabijemy ich” – padło w tej rozmowie¹⁵⁶.

Przemoc w tej fazie jest zjawiskiem powszechnym, jednakże w większości przypadków nie potrafiono połączyć jej z omawianym procederem. Udało się to w sprawie dvojga chińskich studentów zamieszkujących Newcastle. Dnia 9 VIII 2008 r. na tej parze dokonano brutalnego zabójstwa¹⁵⁷. Kevina

¹⁵³ M. Mensurati, G. Foschini, „Calcioscommesse. 17 nuovi arresti. In Manette Doni e quattro giocatori”, http://www.repubblica.it/sport/calcio/2011/12/19/news/calcioscommesse_17_nuovi_arresti-26848252 [dostęp: 5 III 2015].

¹⁵⁴ Cyt. za: H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

¹⁵⁵ Cyt. za: tamże.

¹⁵⁶ Cyt. za: tamże.

¹⁵⁷ D. Hill, *The Fix*, s. 11.

Zhena Xinga Yanga znaleziono w łazience z ponad 70 ranami głowy i twarzy oraz podciętym gardłem. Jego dziewczynę Cici Xi Zhou zaatakowano w łóżku siekierą – zatłuczono ją na śmierć. Nie oszczędzono nawet kota – utopiono go w wiadrze¹⁵⁸. Taki poziom agresji zadziwił nawet najbardziej doświadczonych śledczych. W wyniku prowadzonych czynności skazano Guanga Chao – płatnego zabójcę pracującego dla *triad*. Wyszło na jaw, iż ofiary współpracowały na co dzień z niezidentyfikowanymi osobami z Chin kontynentalnych i Hongkongu. Ci młodzi ludzie relacjonowali na żywo mecze oraz szacowali kursy, a informacje te trafiały do nieznanymi odbiorców. Od pewnego czasu stosowali przy tym dumping, zaniżali ceny swoich usług w stosunku do innych grup przestępczych i działali na swoje konto. Poprzez brutalne morderstwo wysłano jasny komunikat dla reszty członków organizacji kryminalnych, by podporządkowywali się woli zwierzchników sterujących ich działaniami na wszystkich kontynentach globu w zakresie korupcji bukmacherskiej¹⁵⁹.

5. Polityka

Podstawowym działaniem, które należy niezwłocznie zainicjować w celu przeciwdziałania korupcji bukmacherskiej, jest podjęcie współpracy rządów poszczególnych państw o charakterze normatywnym. W literaturze wymienia się kilka obszarów takiej współpracy¹⁶⁰. Zasadniczym zadaniem wydaje się przyjęcie wspólnej koncepcji regulacji rynku zakładów bukmacherskich. Opisowi tego zagadnienia poświęciłem fragment w niniejszym artykule, gdzie wskazałem jego ewolucję i fundamentalne znaczenie dla rozwoju korupcji bukmacherskiej. Badaczka Maria Lewandowicz aktualny stan prawny na płaszczyźnie międzynarodowej skwitowała jako zagadkę normatywną. Jest to tak celne stwierdzenie, że wymaga powtórzenia. Podsumowując wcześniejsze ustalenia, można z łatwością zauważyć, iż powstała ona, gdyż pomimo rozwoju nowych technologii oraz globalizacji usług i przeniesienia tym samym dużej części działalności hazardowej do sieci internetowej, większość państw w dalszym ciągu reguluje ten sektor w stylu lat dziewięćdziesiątych, a więc w obrębie swoich granic. Tymczasem współcześnie jest to zjawisko transgraniczne, z czego rządy poszczególnych państw zdają już sobie sprawę. Mimo to zaciekle bronią swojej nadrzędności w stanowieniu prawa krajowego w obszarze regulacji rynku hazardowego. Trafnie podsumował to w swojej książce były szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) Bogdan Święczkowski:

¹⁵⁸ H. Martin-Delpierre, *Sport, mafia i korupcja*.

¹⁵⁹ Tamże.

¹⁶⁰ Zob. szerzej: K. Carpenter, *Match-Fixing*, s. 20-22.

Kasyna, loterie, zakłady – wielkie pieniądze, zorganizowana przestępczość i władza. [...] Hazard to nie tylko wielkie zyski finansowe, ale także możliwość wyprania brudnych pieniędzy i jedna ze skuteczniejszych metod korumpowania lub zastraszania funkcjonariuszy publicznych. Dlatego członkowie różnego rodzaju grup przestępczych na całym świecie chcą uczestniczyć w tym nurcie działalności gospodarczej. Władza publiczna zaś w większości krajów chce ograniczenia lub skanalizowania tego typu działalności wykorzystującej ludzką naiwność i nakręcającej zorganizowaną przestępczość¹⁶¹.

Przy śledzeniu losów ustaw regulujących hazard, a tym samym także rynku zakładów bukmacherskich w Rzeczypospolitej, nasuwa się smutna refleksja, że były one pisane pod podejrzanych lobbystów, mających wpływ na najwyższych szczeblach władzy. Głównymi rozgrywającymi w branży hazardowej po transformacji ustrojowej były z reguły podejrzane firmy zagraniczne z byłymi oficerami Służby Bezpieczeństwa oraz służb wojskowych na czele. Wielu funkcjonariuszy publicznych oraz prominentnych polityków odnotowywało w tym czasie regularne wysokie wygrane, które zapewne zburzyły wiele teorii prawdopodobieństwa, wprowadzając tym samym w zakłopotanie nawet wybitnych matematyków¹⁶². Były prezydent m.st. Warszawy Paweł Piskorski odnotował w 1992 r. wygraną w ruletkę na 4 mld 950 mln starych złotych, co jest dzisiaj odpowiednikiem niemal 500 tys. złotych. Prokuratura odmówiła śledztwa ze względu na przedawnienie, ale pokusiła się o stwierdzenie, że zaświadczenie potwierdzające ten fakt zostało sfałszowane. Według wyliczeń Piskorski musiałby wygrać 138 gier z rzędu¹⁶³.

W 2003 r. dokonano nowelizacji ustawy regulującej hazard, definiując automaty o niskich wygranych (do 15 euro) jako „urządzenia rozrywkowe”, które mogą być ustawiane wszędzie, byle nie bliżej niż 100 metrów od szkół i kościołów. Naciski lobbystów wkrótce przerodziły się w aferę, w którą miał być zamieszany szef klubu poselskiego SLD Jerzy Jaskiernia oraz prokuratorzy. Śledztwo w tej sprawie zostało jednak umorzone¹⁶⁴. „Urządzenia rozrywkowe” zaczęto nielegalnie przeprogramowywać, aby wypłacały o wiele większe wygrane, i przez kilka następných lat pojawiały się one na każdym rogu, dając olbrzymie zyski grupom przestępczym oraz wpędzając w szpony hazardu wielu Polaków.

Efektom wieloletnich praktyk w tym sektorze była tzw. afera hazardowa związana z rządem Donalda Tuska. W 2008 r. powstała koncepcja nowelizacji ustawy, wprowadzająca 10-procentową dopłatę na cele sportowe dla kasyn, salonów gier

¹⁶¹ Cyt. za: B. Świączkowski, Ł. Ziaja, *Afery czasów Donalda Tuska*, Poznań 2014, s. 99-100.

¹⁶² Tamże, s. 100-101.

¹⁶³ G. Zawadka, „Piskorski 138 razy rozbił bank?”, <http://www.rp.pl/artykul/335443.html> [dostęp: 16 IV 2015].

¹⁶⁴ B. Świączkowski, Ł. Ziaja, *Afery czasów Donalda Tuska*, s. 101.

i automatów o niskich wygranych. Dwie osoby związane z branżą hazardową – Ryszard Sobiesiak oraz Jan Kosek, podejmowały liczne kontakty z prominentnymi politykami rządzącej Platformy Obywatelskiej (PO), aby doprowadzić do zaniechania wprowadzenia dopłat od automatów o niskich wygranych. Sprawę odkryło Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA), a jego ówczesny szef Mariusz Kamiński powiadomił o tym Donalda Tuska na spotkaniu 12 VIII 2009 r. w Kancelarii Premiera. Jeszcze tego samego miesiąca funkcjonariusze CBA ustalili, że Sobiesiak poinformował Koska o prowadzonych wokół nich działaniach operacyjnych¹⁶⁵. Kilka dni później Mirosław Drzewiecki, ówczesny minister sportu, wysłał drugie pismo do Ministerstwa Finansów, w którym w odróżnieniu od poprzedniego prosił o utrzymanie dopłat. Przeciek w tej sprawie uniemożliwił zatrzymanie zamieszanych w tę sprawę polityków i lobbystów, a postępowanie prokuratorskie umorzono. Zdaniem Bogdana Świączkowskiego wszystkie fakty wskazują, że źródłem przecieku był ówczesny premier Donald Tusk¹⁶⁶.

Gdy afera została upubliczniona, rządzący w popłochu przygotowali wspomnianą już w niniejszym artykule Ustawę z dnia 19 XI 2009 r. o grach hazardowych. W wielu publikacjach nazywa się tę ustawę zwykłym bublek prawnym¹⁶⁷. Wyizolowano rynek zakładów bukmacherskich, przyjmując na przykład, że o zezwolenie Ministerstwa Finansów na prowadzenie działalności w zakresie zakładów wzajemnych może ubiegać się spółka akcyjna lub spółka z ograniczoną odpowiedzialnością mająca siedzibę na terytorium Polski¹⁶⁸. Tym samym zablokowano możliwość wystąpienia o takie pozwolenie firmom o dużej tradycji, mającym siedziby w innych krajach członkowskich UE. Takie rozwiązanie jest o tyle fatalne w kontekście korupcji w sporcie, że pozycjonuje część globalnych firm internetowych, będących ściśle kontrolowanych przez rządy państw ze znacznie lepiej rozwiniętymi mechanizmami kontroli i bezpieczeństwa w tym obszarze, np. Wielkiej Brytanii, jako nielegalne. Przekłada się to na zupełny brak współpracy i wymiany informacji pomiędzy takimi podmiotami, a powoduje wręcz zarzuty i wzajemne zwalczanie się na rynku. Nie trzeba pisać, że jest to idealna sytuacja dla korumpujących, a jakiegokolwiek monitorowanie i analizowanie przepływów finansowych stawianych na poszczególne zakłady jest bardzo utrudnione. Dopiero pod wpływem nacisków ze strony Komisji Europejskiej planuje się dokonać niebawem nowelizacji ustawy i pozwolić na ubieganie się o zezwolenie spółkom akcyjnym lub spółkom z ograniczoną odpowiedzialnością mającym siedzibę

¹⁶⁵ Tamże, s. 102-108.

¹⁶⁶ Tamże, s. 115-116.

¹⁶⁷ K. Sobczak, „Ustawa hazardowa w trzy dni. Powstanie kolejny bublek prawny?”, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/ustawa-hazardowa-w-trzy-dni-powstanie-kolejny-bublek-prawny> [dostęp: 16 IV 2015].

¹⁶⁸ Ustawa z dnia 19 XI 2009 r. o grach hazardowych, art. 6 ust. 3-4.

w państwie UE lub państwie należącym do EFTA za pośrednictwem utworzonego w Polsce oddziału¹⁶⁹. Ze względu m.in. na absurdalne opodatkowanie nie wydaje się jednak, aby którykolwiek z takich podmiotów zdecydował się na wystąpienie o zezwolenie.

W raporcie Najwyższej Izby Kontroli (NIK), w którym objęto okres od 1 I 2010 r. do 30 X 2014 r., stwierdzono jednoznacznie:

W okresie objętym kontrolą skuteczność Służby Celnej w zwalczaniu urządzania zakładów wzajemnych za pośrednictwem sieci Internet bez zezwoleń była niska. Nie został tym samym osiągnięty cel założony przy uchwalaniu ustawy o grach hazardowych. Celem tym była głównie ochrona obywateli RP przed uzależnieniem od gier hazardowych, w tym urządzanych w sieci Internet¹⁷⁰.

Powyzsza polityka nie przełożyła się także na żadne sukcesy w zwalczaniu korupcji w sporcie związanej z zakładami bukmacherskimi. Nie wykryto w naszym kraju ani jednego takiego zdarzenia, a naiwnością jest myśleć, że to zjawisko omija granice Polski. Zresztą w niniejszej pracy opisałem m.in. sprawę drużyny piłkarskiej Floty Świnoujście, którą wykryła i prowadzi niemiecka prokuratura. W ostatnich latach mieliśmy jeszcze jedną sytuację, która w moim odczuciu ukazała, że nie chodzi wcale o zwalczanie zjawiska, ale o interesy kilku prywatnych firm mających zezwolenie Ministerstwa Finansów na przyjmowanie zakładów bukmacherskich w Polsce.

Mam na myśli wydarzenia, do których doszło przed meczem I ligi piłkarskiej rozegranym 6 IV 2013 r. pomiędzy Zawiszą Bydgoszcz a Arką Gdynia. Firma STS, przyjmująca zakłady na terenie RP, poinformowała PZPN o wysokich sumach stawianych na dość nietypowy zakład, że bydgoska drużyna wygra mecz różnicą dwóch lub więcej bramek (przy takim rezultacie wniesione stawki mnożono ponad trzy razy). Łączna suma stawek miała wynieść ponad 300 tys. złotych. Co znamienne, wątpliwości te oficjalnie ujawniono kilka dni przed meczem, a gazety obieżyły informacje o planowanym ustawieniu meczu¹⁷¹. Ostatecznie piłkarze zagrali na 0:0, bojąc się nawet kopnąć prosto piłkę ze względu na ujawnione wcześniej podejrzenia. Zadam teraz kluczowe pytanie: gdyby wyżej wymienieni mieli zamiar zbadać taki przejaw korupcji w sporcie i ją zwalczać, to czy ogłosiliby swoje spostrzeżenia przed meczem, czy raczej utrzymaliby podejrzenia

¹⁶⁹ PAP, „Spółki z UE urządzają w Polsce gry hazardowe”, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/kraj/spolki-z-ue-urządza-w-polsce-gry-hazardowe/cm5f2> [dostęp: 16 IV 2015].

¹⁷⁰ Cyt. za: NIK, „Egzekwowanie przepisów prawa wobec podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakładów wzajemnych”, s. 7, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,8059,vp,10080.pdf> [dostęp: 17 IV 2015].

¹⁷¹ D. Stolarczyk, „Mecz Zawisza–Arka mógł być ustawiony!”, <http://www.przegladSPORTOWY.pl/pilka-nozna/i-liga,1-liga-mecz-zawisza-arka-moze-byc-ustawiony,artykul,166254,1,359.html> [dostęp: 17 IV 2015].

w tajemnicy i podejmując czynności operacyjne z powołanymi do tego organami, udowodniliby ewentualną korupcję bukmacherską po rozegraniu meczu? Odpowiedź wydaje się oczywista. W powyższej sytuacji równie dobrze można by przyjąć, że to firma STS miała jakiś interes w tym, aby taki rezultat nie padł na boisku, więc już przed meczem upubliczniono podejrzenia.

Powyższy wątek, który omówiłem na przykładzie Polski, pokazuje, dlaczego rządy poszczególnych państw nie kwapią się do współpracy w tworzeniu ram prawnych dla rynku bukmacherskiego na poziomie międzynarodowym. Faktem jest, że każde państwo ma prawo do samostanowienia prawa, aczkolwiek musi to być działanie przemyślane i długofalowe, nie zaś kreowane pod wpływem afer, których bohaterowie później wprowadzają regulacje prawne w ich zakresie. Dlatego przykład Stanów Zjednoczonych, które skutecznie blokują m.in. zakłady bukmacherskie w Internecie, nie budzi moich zastrzeżeń. Postępują tak zgodnie ze swoją wieloletnią praktyką w zakresie regulacji hazardu oraz przede wszystkim podejmują skuteczne działania poprzez blokowanie niechcianych stron oraz prowadzenie wywiadu gospodarczego, uniemożliwiającego przepływy finansowe pomiędzy graczami a firmami, których działalności na swoim rynku nie akceptują. Mają do tego cały wachlarz narzędzi i wykorzystują przy tym swoją pozycję na arenie międzynarodowej.

Z kolei kraje członkowskie UE z jednej strony powołują się na wspólny rynek, a z drugiej część z nich daje sobie prawo do wewnętrznych regulacji w tej sprawie, co stanowi przyczynek do opisanych nieprawidłowości i szerzenia się korupcji bukmacherskiej w krajach Europy. Europejski Trybunał Sprawiedliwości (ETS) wskazał w swoim orzecznictwie przesłanki, które mogą usprawiedliwiać interwencje poszczególnych państw UE w obszar regulacji rynku hazardowego i tym samym przyjąć dopuszczalność naruszeń wolności traktatowych. Po pierwsze wprowadzone ograniczenia powinny w realny sposób ograniczać dostęp konsumentów do hazardu. Po drugie takie przepisy powinny mieć spójny i systematyczny charakter¹⁷². Brak powyższych cech w polityce danego państwa może sprawić, że zostanie ona uznana za sprzeczną z podstawowymi zasadami i wolnościami unijnymi¹⁷³. Biorąc pod uwagę cytowany raport NIK o fiasku skuteczności ochrony obywateli RP przed hazardem oraz nakreślony aferami proces legislacyjny w kontekście regulacji tej materii w naszym kraju, należy mieć poważne wątpliwości co do legalności polityki prowadzonej w tym zakresie.

Obecne działania podejmowane w ramach UE cechuje charakterystyczny dla tej organizacji poziom ogólników. W 2011 r. Komisja Europejska przyjęła zieloną księgę w sprawie gier hazardowych oferowanych w Internecie w obrębie rynku

¹⁷² E. Kosiński, *Nowe prawo hazardowe. Wybrane zagadnienia*, „Homines Hominibus” 2011, nr 7, s. 17.

¹⁷³ Tamże, s. 17–18.

wewnętrznego. Pomimo dostrzeżenia wielu patologii stwierdzono: „Na obecnym etapie nie wydaje się właściwe proponowanie unijnych przepisów dotyczących tego konkretnego sektora”¹⁷⁴. Ograniczono się do określenia pięciu podstawowych obszarów, w których wymagana jest inicjatywa UE. Obejmują one zgodność krajowych ram regulacyjnych z prawem UE; poprawę współpracy administracyjnej i skuteczne egzekwowanie; ochronę konsumentów i obywateli; zapobieganie oszustwom i praniu pieniędzy oraz zagwarantowanie uczciwości w sporcie i zapobieganie ustawianiu wyników zawodów sportowych¹⁷⁵. Jednocześnie w innym dokumencie podkreśla się, że walka z ustawianiem wyników zawodów sportowych stała się priorytetem w różnych dziedzinach polityki UE, m.in. w dziedzinie sportu, nadzoru nad rynkami hazardu oraz walki z korupcją¹⁷⁶. Przedstawiono tam także kilka konkretnych przykładów działania poszczególnych organów UE. Komisja Europejska nawiązała współpracę z podmiotami zewnętrznymi takimi jak MKOL oraz Radą Europy i wdrożyła programy edukacyjne i informacyjne dla środowiska sportowego. Ponadto monitoruje i ocenia działania antykorupcyjne poprzez analizę przypadków korupcji w sporcie i zdolności państw członkowskich do kontroli tego zjawiska. Parlament Europejski omówił transgraniczną współpracę policyjną i sądową, współpracę pomiędzy organizatorami zawodów sportowych oraz firmami przyjmującymi zakłady bukmacherskie. Dyskutowano także o możliwości stworzenia punktów kontaktowych zajmujących się przypadkami ustawiania meczów i ustaleniu definicji pojęcia ustawienia wyników zawodów sportowych na szczeblu UE. Wezwano federacje sportowe do współdziałania z państwami członkowskimi w celu ochrony uczciwości sportu. Także Rada przyjmuje konkluzje i debatuje na temat strategii na rzecz walki z manipulowaniem zdarzeniami sportowymi. Wskazuje się na aktywność w tym zakresie dwóch agencji UE odpowiedzialnych za międzynarodową współpracę policyjną i sądową: Europejskiego Urzędu Policji (EUROPOL) oraz Europejskiej Jednostki Współpracy Sądowej (EUROJUST)¹⁷⁷.

Duże nadzieje w kontekście międzynarodowego przeciwdziałania korupcji w sporcie wiąże się z uchwaloną kilka miesięcy temu Konwencją Rady Europy

¹⁷⁴ Cyt. za: Komisja Europejska, „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. W stronę kompleksowych europejskich ram dla hazardu online”, s. 4, <http://www.finanse.mf.gov.pl/documents/766655/1188990/komunikat+KE.pdf> [dostęp: 21 IV 2015].

¹⁷⁵ Zob. szerzej: tamże, s. 5-20.

¹⁷⁶ *Tenże*, „Zalecenie: Decyzja Rady upoważniająca Komisję Europejską do uczestnictwa w imieniu Unii Europejskiej w negocjacjach w sprawie międzynarodowej konwencji Rady Europy w celu walki z manipulowaniem wynikami sportowymi”, s. 6, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012PC0655&from=PL> [dostęp: 21 IV 2015].

¹⁷⁷ Tamże, s. 4-6.

w sprawie zwalczania manipulacji zawodami sportowymi¹⁷⁸. Niemniej jednak nie ma ona na celu harmonizacji przepisów prawa państw sygnatariuszy ani uporządkowania zasad odnoszących się do rynku bukmacherskiego, co stawia pod dużym znakiem zapytania jej skuteczność. Należy jednak przyznać, że jest to dokument potrzebny, gdyż przede wszystkim przenosi współpracę w ramach omawianej problematyki na poziom Rady Europy, a nawet ponad europejski. Zakłada się, że wszystkie kraje będą mogły podpisać i ratyfikować konwencję. Ma to istotne znaczenie dla globalnego problemu korupcji w sporcie związanej z zakładami bukmacherskimi, której matczynikiem są kraje Azji Południowo-Wschodniej. Współpraca z państwami tego obszaru jest abecadłem w skutecznym zwalczaniu siatek międzynarodowej przestępczości zorganizowanej trudniającej się tym procederem.

W preambule zwraca się uwagę m.in. na rolę Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnych (INTERPOL) w podejmowaniu skutecznej współpracy w obszarze ścigania sprawców, co pomimo bardzo teoretycznego brzmienia konwencji jest dobrym kierunkiem. Ważną rolę pełni art. 3 konwencji, który wprowadził definicje m.in. zakładów sportowych; manipulowania zawodami sportowymi; osoby zainteresowanej wynikiem zawodów oraz informacji wewnętrznych, którymi dana osoba dysponuje ze względu na funkcję, jaką sprawuje. Nie ma wątpliwości, że niezbędne jest przyjęcie takich definicji na poziomie międzynarodowym, gdyż dotychczas brakuje ich nawet na poziomie unijnym z powodów, które zostały już opisane w niniejszej pracy. Mimo że omawiana konwencja napisana jest w podobnym tonie, który pozostawia każdej ze stron swobodę w celu zapobieżenia korupcji w sporcie, to ustalenie konkretnych definicji jest znaczącym krokiem naprzód. Trafnym pomysłem jest utworzenie przez poszczególne państwa krajowej platformy ds. manipulowania zawodami sportowymi, która ma pełnić funkcje monitorujące i informacyjne. Zgodnie z art. 13 ma ona m.in.: służyć gromadzeniu i rozpowszechnianiu informacji mających istotne znaczenie dla zwalczania przypadków manipulowania zawodami sportowymi wśród właściwych organizatorów i organów, koordynować działania związane ze zwalczaniem tego zjawiska, odbierać informacje o nieprawidłowych i podejrzanych zakładach na rozgrywki toczące się na jej terytorium oraz podejmować współpracę z podobnymi platformami w innych państwach, a także ze wszystkimi organizacjami i właściwymi organami na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Założenie to wydaje się słuszne, jednakże mam duże obawy co do jego realizacji. Jak pokazały liczne przykłady, poszczególne państwa podchodzą w różny sposób do problematyki korupcji w sporcie. Ponownie można przywołać

¹⁷⁸ „Konwencja Rady Europy w sprawie zwalczania manipulacji zawodami sportowymi z dnia 18 IX 2014 r.,” <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/PL/1-2015-84-PL-F1-1-ANNEX-1.PDF> [dostęp: 21 IV 2015].

tutaj ranking Transparency International „Corruption Perceptions Index 2014”, gdzie Singapur jest na doskonałej, 8. pozycji, jeżeli chodzi o stopień korupcji w kraju; a jak wiemy, jest jednym z czarnych punktów na mapie w kontekście działalności grup przestępczych w zakresie korupcji bukmacherskiej. Powyższą konwencję podpisało do tej pory 21 państw. Polska uczyniła to 7 VII 2015 r.¹⁷⁹.

Podsumowując powyższe rozwiązania na gruncie współpracy normatywnej o charakterze międzynarodowym, należy podkreślić, że podejmowane działania są niewystarczające. Można je nazwać konsultacyjno-rozpoznawczymi i choć na podstawie omówionych dokumentów widać, że problem korupcji w sporcie został zauważony na forum ponadnarodowym, to brakuje inicjatywy w celu przygotowania i wdrożenia konkretnych mechanizmów. Z różnych przyczyn rządy poszczególnych państw zastrzegają obszar hazardu dla swoich wewnętrznych regulacji, co np. w kontekście UE, szczytując się daleko posuniętą integracją gospodarczo-społeczną, tylko ułatwia korumpującym szkodliwą działalność. Z jednej strony korzystają oni m.in. z przywileju swobodnego poruszania się po terenie zjednoczonej Europy czy przepływów finansowych w ramach jednolitego systemu bankowego, a z drugiej wykorzystują luki prawno-karne w przepisach danych państw regulujących rynek bukmacherski oraz brak przepływu informacji, a także ujednoczonych definicji odnoszących się do zjawiska korupcji w sporcie. Część badaczy sugeruje, żeby podejmować w tej materii globalne działania podobne do zwalczania międzynarodowego handlu bronią. Z całą pewnością trzeba je wynieść na jak najwyższy poziom – być może nawet Organizacji Narodów Zjednoczonych – w zakresie definicji i jednolitych regulacji prawno-karnych w odniesieniu do korupcji w sporcie, szczególnie w jej bukmacherskiej odmianie. Tam gdzie to możliwe, należy ujednoczyć przepisy dotyczące regulacji rynku bukmacherskiego; niezbędne jest to w obrębie UE. Pozwoli to na kontrolę zachowań uczestników zakładów bukmacherskich oraz skuteczne monitorowanie tego, na jakie zdarzenia wnoszone są określone stawki.

6. Zakończenie

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym artykule, należy jeszcze raz podkreślić, że korupcja bukmacherska jest zjawiskiem niezwykle złożonym. Stanowi wynik ścierania się kilku obszarów życia społecznego i chociaż materializuje się w dziedzinie sportu, to de facto skuteczne przeciwdziałanie tej patologii wymaga pogłębionych badań uwzględniających szereg aspektów. W zasadzie każda z takich perspektyw, jak: rozwój nowych technologii, globalizacja, prowadzona polityka, kreowane prawo, przestępczość zorganizowana, hazard, a nawet słabość

¹⁷⁹ Dane za: „Rada Europy”, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=215&CM=8&DF=10/09/2015&CL=ENG> [dostęp: 10 IX 2015].

natury ludzkiej połączona z odwiecznym rytmem działania sportu, wyznacza obszerne pole badawcze i jest nieoceniona dla zrozumienia skali tego problemu. Przekłada się to na fakt, iż nie jest to już wyłącznie bolączka sportu, swoista ciekawostka dla kibiców, odpowiadająca współczesnemu poszukiwaniu sensacji i tworzenia teorii spiskowych. Za przedstawionymi tutaj faktami stoją realne problemy widziane z różnych poziomów badań społecznych – od globalnego, po lokalny. Jeżeli w ramach integracji europejskiej określa się prawnie pożądany kształt ogórków i odpowiednią krzywiznę banana, a nie potrafi się uregulować rynku hazardowego czy ujednoczyć definicji z zakresu korupcji w sporcie, to rodzi to pytania o przyczyny takiego stanu rzeczy. Jeżeli aferzyści „naprawiają” prawo, którego omijanie wcześniej ustalali na cmentarzu, to zasadne są wątpliwości co do ich intencji oraz motywacji, jakie nimi kierują, i co do skuteczności ustanowionych w ten sposób regulacji. Z kolei gdy następuje intensywny wzrost współpracy zorganizowanych grup przestępczych, które mnożą i legalizują pieniądze, wykorzystując mechanizmy korupcji bukmacherskiej, a ich ofiarami w różnych zakątkach świata staje się już młodzież, kluczowym staje się pytanie o świadomość problemu i ochronę przed nim. Ze względu na określoną formułę tekstu, nie na wszystkie te pytania znalazły się tu odpowiedzi, niemniej jednak wierzę, że będzie on stanowił inspirację dla innych badaczy.

Słowa kluczowe: *korupcja bukmacherska, korupcja, sport, zakłady bukmacherskie, hazard, Internet, przestępczość zorganizowana, globalizacja, prawo sportowe, przestępcy, bukmacherzy.*

Summary

Sport directed by criminals. The case of the gambling match fixing

The article presents problem of the gambling match fixing. It materializes in the area of sport, however is caused by a number of factors: the development of new technologies, the expansion of the gambling industry in the Internet, professionalization and commercialization of sport and globalization services. It created the new threat – desire of making a profit from manipulating the results and aspects of sporting events. Organized crime groups quickly found themselves in the new reality, treating it as way to easy money with no more risk. The sharp increase in the prevalence of corruption scandals in this field confirmed fears, that increasingly sport is directed by criminals.

Keywords: *match fixing, gambling match fixing, gambling industry, corruption, sport, online sports betting, organized crime, globalization, sport law, criminals, bookies.*

Bibliografia

Źródła drukowane

- Ustawa z dnia 29 VII 1992 r. o grach losowych i zakładach wzajemnych, Dz.U. 1992, nr 68, poz. 341.
- Ustawa z dnia 19 XI 2009 r. o grach hazardowych, Dz.U. 2009, nr 201, poz. 1540.
- Ustawa z dnia 25 VI 2010 r. o sporcie, Dz.U. 2010, nr 127, poz. 857.
- Ustawa z dnia 23 VII 2015 r. o zmianie ustawy o sporcie oraz podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. 2015, poz. 1321.
- Konwencja Narodów Zjednoczonych Przeciwko Korupcji, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 31 X 2003 r., Dz.U. 2007, nr 84, poz. 563.
- Konwencja Rady Europy w sprawie zwalczania manipulacji zawodami sportowymi z dnia 18 X 2014 r., <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/PL/1-2015-84-PL-F1-1-ANNEX-1.PDF>

Opracowania

- Banks James, *Online Gambling and Crime. Causes, Controls and Controversies*, Sheffield 2014.
- Bil Jacek, *Obszary, mechanizmy oraz skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospodarczym oraz kierunki ich ewaluacji*, w: *Korupcja i antykorupcja – wybrane zagadnienia – część III*, pod red. Jerzego Kosińskiego, Krzysztofa Kraka, Anny Koman, Warszawa 2012.
- Bing Wonchul, *A Case Study on The Match Fixing in Korea Pro Sports*, "International Journal of Digital Content Technology and its Applications" 2013, Vol. 7, nr 13.
- Carpenter Kevin, *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century*, "International Sports Law Review" 2012, nr 2.
- CBA, *Korupcja na przestrzeni wieków*, Warszawa 2012.
- Ernault Gérard, Platini Michel, *Porozmawiajmy o futbolu. Michel Platini w rozmowie z Gérardem Ernault*, Poznań 2015.
- Forrest Brett, *The Big Fix*, London 2014.
- Hawkins Ed, *Bookie, Gambler, Fixer, Spy*, London 2012.
- Hill Declan, *The Fix: soccer and organized crime*, Toronto 2008.
- Hill Declan, *The Insider's guide to match-fixing in football*, Toronto 2013.
- Karklins Rasma, *Wszystkiemu winien system. Korupcja w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2009.
- Kąkol Cezary, *Przestępstwa o charakterze korupcyjnym w sporcie*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 11.
- Kistner Thomas, *FIFA Mafia*, Kraków 2014.
- Kosiński Eryk, *Nowe prawo hazardowe. Wybrane zagadnienia*, „Homines Hominibus” 2011, nr 7.
- Kumaniecki Kazimierz, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1975.
- Lewandowicz Maria, *E-hazard. Studium z komparatystryki prawniczej*, Warszawa 2013.
- Lipoński Wojciech, *Historia sportu*, Warszawa 2012.
- Mądrzejowski Wiesław, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008.
- Potulski Jacek, *Penalizacja korupcji w sporcie – uwagi krytyczne*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 3.
- Reaves Joseph, *Taking in a game: a history of baseball in Asia*, Lincoln 2002.
- Sporek Tadeusz, *Sponsoring sportu w warunkach globalizacji*, Warszawa 2007.
- Święczkowski Bogdan, Ziaja Łukasz, *Afery czasów Donalda Tuska*, Poznań 2014.
- Vamplew Wray, Kay Joyce, *Encyclopedia of British Horseracing*, New York 2005.

Westfal Krzysztof Marcin, *Sportowa odpowiedzialność dyscyplinarna z tytułu korupcji sportowej*, „Przegląd Antykorupcyjny” 2013, nr 1(B)/4.

Zurowska Renata, *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010.

Internet

“Djokovic was offered 110,000 to throw match”, <http://www.theguardian.com/sport/2007/sep/25/tennis.sport>.

“Institute of International and Strategic Relations, Sports betting and corruption: How to preserve the integrity of sport”, pdf, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2012/02/2012_-_IRIS_-_Etude_Paris_sportifs_et_corruption_-_ENG.pdf.

Banks James, “Online gambling and crime: a sure bet?/”, http://shura.shu.ac.uk/6903/1/Banks_online_gambling.pdf.

BBC News, “Mervyn Westfield jailed for four months over cricket scam”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-17078860>.

BBC News, “Salman Butt and Pakistan bowlers jailed for no-ball plot”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-15573463>.

BBC News, “The shadow over cricket”, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6493937.stm>.

Cichy Antoni, Gadomski: „Ta sprawa jest mi obca”, <http://www.tenisklub.pl/aktualnosci/polska/26737/gadomski-ta-sprawa-jest-mi-obca>.

Die gekauften Tore der Profikicker, “Süddeutsche Zeitung”, <http://www.sueddeutsche.de/sport/wettskandal-im-fussball-die-gekauften-tore-der-profikicker-1.151061>.

Drape Joe, “Inquiry into match fixing is the talk of tennis”, <http://www.nytimes.com/2007/11/25/sports/25ihtTENNIS.1.8467015.html>.

Dubas-Fisher David, “Is the Premier League really the most entertaining league in the world?/”, <http://www.mirror.co.uk/sport/football/news/european-big-four-leagues-goals-3513388>.

Duffin Claire, “Businessmen jailed for five years over match fixing scandal”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/10914440/Business-men-jailed-for-five-years-over-match-fixing-scandal.html>.

Dustan Roger, “History of Gambling in the United States”, <http://www.library.ca.gov/crb/97/03/Chapt2.html>.

ESPN, “Donaghy under investigation for betting on NBA games”, <http://sports.espn.go.com/nba/news/story?id=2943095>.

FIFPro, “FIFPro Black Book Eastern Europe”, <http://www.lefigaro.fr/assets/pdf/fifpro.pdf>.

Fisher Jonah, “Singapore match-fixing boss faces indefinite limbo”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-24238681>.

Gambling Commission, “Industry Statistics 2009 2012”, <http://www.gamblingcommission.gov.uk/PDF/Industry%20stats%20April%202009%20-%20March%202012%20-%20December%202012v18.pdf>.

Godlewski Łukasz, „Nikola Karabatić i jego koledzy staną przed sądem. Ustawili mecz?/”, http://www.sport.pl/reczna/1,64983,17385889,Nikola_Karabatic_i_jego_koledzy_stana_przed_sadem_html

Gorse Samantha, Chadwick Simon, “The Prevalence of Corruption in International Sport”, <http://www.egba.eu/pdf/Report-FINAL.pdf>.

Harris Nick, “Match-fixing experts fear corrupt stars will be playing at Wimbledon”, <http://www.dailymail.co.uk/sport/tennis/article-2338054/Match-fixing-experts-fear-corrupt-tennis-players-playing-Wimbledon-Championships.html>.

- Harvey Andy, Levi Haim, "Don't Fix It! Players' Questionnaire", <http://www.fifpro.org/attachments/article/5362/Don%27t%20Fix%20It%20-%20Players%20Questionnaire%20Results%20and%20Analysis.pdf>.
- Hruby Patrick, "Does tennis have a gambling problem?", <http://www.sportsonearth.com/article/51670382> [dostęp: 26 II 2015].
- IBNLive, "IPL spot fixing: Court issues NBWs against 3 aides of Dawood Ibrahim", <http://ibnlive.in.com/news/cricketnext/ipl-spot-fixing-court-issues-nbws-against-3-aides-of-dawood-ibrahim/416137-78.html>.
- Inside The Dark World of Match Fixing, "India Today", <https://cricket.yahoo.com/news/inside-the-dark-world-of-match-fixing-071541437.html?page=all>.
- Interpol, "Match-fixing in Football. Training Needs Assessment 2013", http://www.interpol.int/content/download/22042/207247/version/4/file/E%20TNA%202013_FINAL.pdf
- Keno History, <http://www.kenoonline.org/history>.
- Kiełbasiński Artur, „Strach hazardzistów ma wielkie oczy”, <http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,17000323.html>.
- Komisja Europejska, „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. W stronę kompleksowych europejskich ram dla hazardu online”, <http://www.finanse.mf.gov.pl/documents/766655/1188990/komunikat+KE.pdf>.
- Komisja Europejska, „Zalecenie: Decyzja Rady upoważniająca Komisję Europejską do uczestnictwa w imieniu Unii Europejskiej w negocjacjach w sprawie międzynarodowej konwencji Rady Europy w celu walki z manipulowaniem wynikami sportowymi”, <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012PC0655&from=PL>.
- Linder Douglas, "The Black Sox Trial: An account", <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/blacksox/blacksoxaccount.html>.
- Mensurati Marco, "Foschini Giuliano, Calciocommesse. 17 nuovi arresti W Manette Doni e quattro giocatori", http://www.repubblica.it/sport/calcio/2011/12/19/news/calciocommesse_17_nuovi_arresti-26848252.
- Mensurati Marco, Foschini Giuliano, "Calciocommesse: pm Cremona chiude indagini. Verso il rinvio a giudizio per 130", http://www.repubblica.it/sport/calcio/2015/02/09/news/calciocommesse_chiuse_indagini_per_130-106878239.
- Milewski Leszek, „Ustawilem w karierze tyle meczów, że powinienem być dziś multimilionerem”, <http://www.weszlo.com/2014/12/03/ustawilem-w-karierze-tyle-meczow-ze-powinienem-byc-dzis-multimilionerem>.
- NIK, „Egzekwowanie przepisów prawa wobec podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakładów wzajemnych”, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,8059,vp,10080.pdf>.
- Oferta firmy Totolotek S.A. z dnia 12 II 2015, <http://cw.totolotek.pl/totomix/oferta>.
- Ogórek Sebastian, „Szeryf Kapica chce dorwać Bońka za promowanie e-hazardu”, http://www.biztok.pl/wywiady/szeryf-kapica-chce-dorwac-bonka-za-promowanie-ehazardu_a19208.
- Panek Dominik, „Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>.
- Panek Dominik, „Korupcja w Zagłębiu Lubin: wyjaśnienia b. piłkarza Andrzeja Sz.”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/11/korupcja-w-zagebiu-lubin-wyjasnienia-b.html>.
- Panek Dominik, „Lista skazanych za korupcje w sporcie”, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/lista-skazanych-za-korupcje-w-sporcie.html>.
- Panek Dominik, „Ujawniamy kulisy ustawionego meczu Cracovia–Zagłębie Lubin”, <http://>

- pilkarska mafia.blogspot.com/2012/10/ujawniamy-kulisy-ustawionego-meczu.html.
- PAP, „Nie tylko w piłce nożnej ustawia się mecze”, <http://www.sportowefakty.pl/tenis/337662/nie-tylko-w-pilce-noznej-ustawia-sie-mecze>.
- PAP, „Spółki z UE urządzają w Polsce gry hazardowe”, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/kraj/spolki-z-ue-urządza-w-polsce-gry-hazardowe/cmfb2>.
- Petruczenko Maciej, „Bohdan Tomaszewski: Dziś sport smakuje inaczej”, <http://eurosport.onet.pl/lekkoatletyka/bohdan-tomaszewski-dzis-sport-smakuje-inaczej/y14fm>.
- Prynne Miranda, “Ex Premier League players in new match fixing investigation”, <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/10503875/Ex-Premier-League-players-in-new-match-fixing-investigation.html>.
- PZPN, „Komunikat Polskiego Związku Piłki Nożnej”, <https://www.pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2015-02-15/komunikat-polskiego-zwiazku-pilki-noznej>.
- PZPN, „Komunikat Rzecznika Dyscyplinarnego PZPN”, <https://www.pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2015-02-16/komunikat-rzecznika-dyscyplinarnego-pzpn>.
- Rada Europy, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=215&C-M=8&DF=10/09/2015&CL=ENG>.
- Radomski Jakub, „Na mistrzostwach świata niektóre mecze są ustawiane. Czy to samo czeka nas na Euro 2012? – wywiad”, <http://natemat.pl/12279,na-mistrzostwach-swiatea-niektore-mecze-sa-ustawiane-czy-to-samo-czeka-nas-na-euro-2012-wywiad>.
- Riach James, “Premier League scores in the USA as NBC coverage finds growing audience”, <http://www.theguardian.com/football/2013/oct/12/premier-league-us-nbc>.
- Roland Berger Strategy Consultants, „Ocena rynku internetowych gier losowych w Polsce - omówienie raportu”, pdf, http://wrocmydogry.pl/wp-content/uploads/2014/02/20140211_prezentacja-debata.pdf.
- Runningball, <http://www.rball.com>.
- Służba Celna, „Komunikat dla uczestników gier hazardowych w sieci”, http://www.mf.gov.pl/sluzba-celna/wiadomosci/komunikaty/-/asset_publisher/2UW1/content/komunikat-dla-uczestnikow-gier-hazardowych-w-sieci.
- Sobczak Krzysztof, „Ustawa hazardowa w trzy dni. Powstanie kolejny bubel prawny?”, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/ustawa-hazardowa-w-trzy-dni-powstanie-kolejny-bubel-prawny>.
- SportAccord, “Integrity in Sport. Understanding and preventing match-fixing”, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2011/11/SportAccordIntegrity_Guide.pdf.
- SportAccord, “Model Rules on Sports Integrity in Relation to Sports Betting”, http://www.sportaccord.com/multimedia/docs/2011/11/Model_Rules_on_Sports_Integrity_in_Relation_to_Sports_Betting1.pdf.
- Sportradar Security Services, “World Match Fixing: The problem and the solution”, https://security.sportradar.com/sites/security.sportradar.com/files/Sportradar%20Security%20Services_World%20Match-Fixing-The%20Problem%20and%20the%20Solution.pdf.
- Sportsbookreview, “Worst sportsbook list”, <http://www.sportsbookreview.com/sportsbook/blacklist>.
- Stolarczyk Dariusz, „Mecz Zawisza Arka mógł być ustawiony!” <http://www.przegladsportowy.pl/pilka-nozna/i-liga,1-liga-mecz-zawisza-arka-moze-byc-ustawiony,artykul,166254,1,359.html>.

- Stopa Karol, „Głodni w rajach”, <http://rotacja.wsteczna.blog.pl/2014/12/29/glodni-w-rajach>.
- Stowarzyszenie Pracodawców i Pracowników Firm Bukmacherskich, „Obecna sytuacja branży bukmacherskiej w Polsce”, <http://bukmacherzyrazem.pl/branza-w-ktorej-dzialamy.html>.
- Szczepłek Stefan, „Piłka w kajdankach”, <http://www.rp.pl/artykul/886125.html>.
- Tennis Integrity Unit, “Tennis players Gadomski and Kocyla suspended and fined for breaches of the Tennis Anti-Corruption Program”, s. 1–2, <http://www.tennisintegrityunit.com/downloads/20150910180041-gadomski-and-kocyla-tiu-media-statement.pdf>.
- Totalizator Sportowy, „Raport Zrównoważonego Rozwoju i Bezpiecznej Gry 2009/2010”, http://raportyspoleczne.pl/wp-content/uploads/2013/09/dokument_20101125204118_652.pdf.
- Transparency International, Corruption Perceptions Index 2014, <https://www.transparency.org/cpi2014>.
- Trutkowski Cezary, Koryś Piotr, „Przeciwdziałanie korupcji w praktyce. Polityka antykorupcyjna w polskiej administracji publicznej”, http://www.batory.org.pl/upload/_thumbs/Glowne_pliki/publikacje/Przeciwdzialanie%20korupcji%20w%20praktyce_Internet-5.pdf.
- University Paris 1 Panthéon-Sorbonne & International Centre for Sport Security (ICSS), “Fighting against the manipulation of sports competition”, http://sorbonne-icss.univ-paris1.fr/uploads/media/Sorbonne-ICSS_Final_Report_Part_1_-_6_Dec._2014_02.pdf.
- Weszło, „Czy Flota Świnoujście ustawiła zimowe mecze towarzyskie?”, <http://weszlo.com/2015/02/14/czy-flota-swinoujscie-ustawila-zimowe-mecze-towarzyskie>.
- Zawadka Grażyna, „Piskorski 138 razy rozbił bank?”, <http://www.rp.pl/artykul/335443.html>.
- Zuvela Matt, “Match-fixing kingpin sentenced to over five years in prison”, <http://www.dw.de/match-fixing-kingpin-sentenced-to-over-five-years-in-prison/a-15091091>.

Filmy dokumentalne

Sport, mafia i korupcja, reż. Martin-Delpierre Hervé, Belgia, Francja, Szwajcaria, Włochy 2012.